

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

محمد حسن يزداني^٢

بروفيسور (أستاذ)، قسم الجغرافيا
والتخطيط الحضري، جامعة المحقق
الأردبيلي، أردبيل، إيران
yazdani@uma.ac.ir

نوبار لافكو صالح^١

طالب دكتوراه، قسم الجغرافيا والتخطيط
الحضري، جامعة المحقق الأردبيلي،
أردبيل، إيران
nubarlafkosalih@gmail.com

عليرضا محمدي

بروفيسور (أستاذ)، قسم الجغرافيا
والتخطيط الحضري، المحقق الأردبيلي،
أردبيل، إيران.
a.mohammadi@uma.ac.ir

عطاء غفاري غيلانده^٣

بروفيسور (أستاذ)، قسم الجغرافيا
والتخطيط الحضري، جامعة المحقق
الأردبيلي، أردبيل، إيران.
a_ghafarigilandeh@uma.ac.ir

الكلمات المفتاحية: النمو السكاني، التحولات السكانية، الزيادة الطبيعية للسكان، الهجرة الريفية-الحضرية، مدينة عقرة.

كيفية اقتباس البحث

صالح، نوبار لافكو، محمد حسن يزداني، عطاء غفاري غيلانده، عليرضا محمدي، تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥، مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية، آب ٢٠٢٦، المجلد: ١٦، العدد: ٨.

هذا البحث من نوع الوصول المفتوح مرخص بموجب رخصة المشاع الإبداعي لحقوق التأليف والنشر (Creative Commons Attribution) تتيح فقط للآخرين تحميل البحث ومشاركته مع الآخرين بشرط نسب العمل الأصلي للمؤلف، ودون القيام بأي تعديل أو استخدامه لأغراض تجارية.

مسجلة في
Registered ROAD

مفهرسة في
Indexed IASJ

Geographical Analysis of Population Growth in Akre City (1957–2025)

Nobar lafko salih¹

Ph.D. student , Department of
Geography and Urban Planning,
University of Mohaghegh
Ardabili, Ardabil, Iran

Mohammad Hassan Yazdani²

Professor, Department of
Geography and Urban Planning,
University of Mohaghegh Ardabili,
Ardabil, Iran (Corresponding
Author)

Ata Ghafari Gilandeh³

Professor, Department of
Geography and Urban Planning,
University of Mohaghegh
Ardabili, Ardabil, Iran

Alireza Mohammadi

Professor, Department of
Geography and Urban Planning,
University of Mohaghegh
Ardabili, Ardabil, Iran

Keywords : Population Growth, Demographic Changes, Natural Population Increase, Rural-to-Urban Migration, Akre City.

How To Cite This Article

salih, Nobar lafko , Mohammad Hassan Yazdani , Ata Ghafari Gilandeh , Alireza Mohammadi, Geographical Analysis of Population Growth in Akre City (1957–2025), Journal Of Babylon Center For Humanities Studies, August 2026, Volume:16, Issue 8.

This is an open access article under the CC BY-NC-ND license
(<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

[This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License.](http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Abstract

Population growth is one of the most important topics in population studies and urban geography because demographic changes have a direct impact on urban development and planning. Akre City, the administrative center of Akre District in Duhok Governorate, Kurdistan Region of Iraq, had a population of 110,485 and an area of approximately 5,395 hectares in 2025. This study aims to examine the population growth

trend of Akre City during the period 1957–2025 and to identify the factors influencing it. The research employs descriptive, historical, and analytical methods to explain changes in population growth throughout the different stages of the city's development.

The findings indicate that Akre City experienced significant demographic changes during the study period. The highest annual population growth rate was recorded during 1977–1987 at 7.2%, while the lowest rate was observed during 1957–1965 at 1.2%. These variations were mainly influenced by natural population increase, rural-to-urban migration, and limitations in the available demographic data.

The results also reveal that geographical location, geological characteristics, water resources, political, economic, demographic, and administrative factors, together with the level of urban services, are among the major determinants of population growth in Akre City. Accordingly, strengthening the population data collection and registration system, enhancing coordination among statistical and executive institutions, and improving infrastructure and services in rural areas can contribute to more effective population planning, reducing excessive rural-to-urban migration, and achieving a more balanced spatial distribution of the population.

الملخص

يُعد النمو السكاني من أهم الموضوعات في الدراسات السكانية والجغرافيا الحضرية، لما له من تأثير مباشر في التنمية والتخطيط الحضري. تُعد مدينة عقرة، مركز قضاء عقرة في محافظة دهوك بإقليم كردستان العراق، من المدن المهمة في المنطقة، إذ بلغ عدد سكانها (١١٠,٤٨٥) نسمة، وبلغت مساحتها نحو (٥٣٩٥) هكتاراً عام ٢٠٢٥. يهدف هذا البحث إلى تحليل اتجاهات النمو السكاني في مدينة عقرة خلال المدة (١٩٥٧-٢٠٢٥)، والكشف عن العوامل المؤثرة فيه. واعتمدت الدراسة المنهج الوصفي والتاريخي والتحليلي لتفسير التغيرات التي شهدتها النمو السكاني عبر مراحل التطور الحضري المختلفة.

أظهرت نتائج الدراسة أن مدينة عقرة شهدت تحولات سكانية ملحوظة خلال مدة الدراسة؛ إذ سُجل أعلى معدل للنمو السكاني السنوي خلال المدة (١٩٧٧-١٩٨٧) بنسبة (٧.٢%)، في حين سُجل أدنى معدل خلال المدة (١٩٥٧-١٩٦٥) بنسبة (١.٢%). ويُعزى هذا التباين بصورة رئيسة إلى الزيادة الطبيعية للسكان، والهجرة من الريف إلى المدينة، فضلاً عن محدودية البيانات الإحصائية المتاحة. كما بينت النتائج أن الموقع الجغرافي، والخصائص الجيولوجية، وموارد المياه، والعوامل السياسية والاقتصادية والسكانية والإدارية، إلى جانب مستوى الخدمات الحضرية، تُعد من أبرز العوامل المؤثرة في النمو السكاني لمدينة عقرة. وتؤكد الدراسة أهمية تطوير نظام جمع وتسجيل البيانات السكانية، وتعزيز التنسيق بين المؤسسات الإحصائية والتنفيذية، فضلاً عن تنمية البنى التحتية والخدمات في المناطق الريفية، بما يسهم في تحسين التخطيط السكاني، والحد من الهجرة الريفية غير المنضبطة، وتحقيق توازن أفضل في التوزيع المكاني للسكان.

تحليل جغرافيايي رشد جمعيت شهر آكره در دوره زماني ٢٠٢٥-١٩٥٧

نوبار لافكو سالح^١
محهمد حهسن يهز داني^٢
عهتا غهفاري گيلاندني^٣
عهليرهزا محهمدي^٤

١. دانشجوي دكتورا، گروه جغرافيا و برنامه ريزي شهري، دانشگاه محقق اردبيلي، اردبيل، ايران.

Nubarlafko728@gmail.com

٢. استاد، گروه جغرافيا و برنامه ريزي شهري، دانشگاه محقق اردبيلي، اردبيل، ايران
ايميل: yazdani@uma.ac.ir

٣. استاد، گروه جغرافيا و برنامه ريزي شهري، دانشگاه محقق اردبيلي، اردبيل، ايران.
ايميل: a_ghafarigilandeh@uma.ac.ir

٤. استاد، گروه جغرافيا و برنامه ريزي شهري، دانشگاه محقق اردبيلي، اردبيل، ايران.
ايميل: a.mohammadi@uma.ac.ir

چکيده

رشد جمعيت از مهم ترين موضوعات در مطالعات جمعيتي و جغرافياي شهري است، زيرا تغييرات جمعيتي تاثير مستقيمي بر توسعه و برنامه ريزي شهري دارد. شهر آكره، مركز شهرستان آكره در استان دهوك اقليم كردستان عراق، در سال ٢٠٢٥ داراي ١١٠،٤٨٥ نفر جمعيت و مساحتي حدود ٥٣٩٥ هكتار بوده است. هدف اين پژوهش، بررسي روند رشد جمعيت شهر آكره طی دوره ١٩٥٧ تا ٢٠٢٥ و شناسايي عوامل مؤثر بر آن است. پژوهش با استفاده از روش هاي توصيفي، تاريخي و تحليلي انجام شده و به تبين تغييرات رشد جمعيت در مراحل مختلف توسعه شهر مي پردازد.

نتايج نشان مي دهد كه شهر آكره طی دوره مورد مطالعه تحولات جمعيتي قابل توجهي را تجربه کرده است. بيشتري نرخ رشد سالانه جمعيت در فاصله سال هاي ١٩٧٧ تا ١٩٨٧، معادل ٧،٢ درصد، و كمترين آن در دوره ١٩٥٧ تا ١٩٦٥، برابر با ١،٢ درصد، ثبت شده است. اين تغييرات عمدتاً تحت تاثير رشد طبيعي جمعيت، مهاجرت روستا - شهري و محدوديت هاي موجود در داده هاي آماري بوده است.

يافته ها همچنين نشان مي دهد كه موقعيت جغرافيايي، شرايط زمين شناختي، منابع آب، عوامل سياسي، اقتصادي، جمعيتي، اداري و سطح خدمات شهري از مهم ترين عوامل مؤثر بر رشد جمعيت آكره هستند. از اين رو، تقويت نظام گردآوري داده هاي جمعيتي، هماهنگي بيشتري ميان نهاد هاي آماري و توسعه زيرساخت ها و خدمات در مناطق روستايي، مي تواند به بهبود برنامه ريزي جمعيتي، کاهش مهاجرت هاي بي رويه و ايجاد تعادل در توزيع فضايي جمعيت كمك كند.

واژگان كليدي: رشد جمعيت، تحولات جمعيتي، رشد طبيعي جمعيت، مهاجرت روستا - شهري، شهر آكره.

مقدمه

مطالعه جمعيت و ويژگي هاي آن، يكي از مهم ترين حوزه هاي پژوهش در جغرافياي انساني و علوم جمعيتي به شمار مي آيد؛ زيرا جمعيت به عنوان عنصر بنيادي توسعه، نقش تعيين كننده اي در شكل گيري و تحول ساختار هاي اقتصادي، اجتماعي، فرهنگي و فضايي جوامع انساني ايفا مي كند. جغرافياي جمعيت به عنوان يكي از شاخه هاي اصلي جغرافياي انساني، به بررسي الگوهاي توزيع، رشد، ساختار و تحركات جمعيتي و همچنين تحليل عوامل مؤثر بر اين پديده ها در بستر مكان مي پردازد. در اين ميان، رشد جمعيت يكي از مهم ترين شاخص هاي جمعيتي محسوب مي شود كه آثار و پيامدهاي گسترده اي بر روند توسعه اقتصادي، اجتماعي، كالبدي و ارائه خدمات شهري بر جاي مي گذارد.

شهر آکره، به عنوان یکی از شهرهای تاریخی و مهم استان دهوک در اقلیم کردستان عراق، طی دهه‌های گذشته تحولات جمعیتی قابل توجهی را تجربه کرده است. افزایش جمعیت این شهر در دوره‌های مختلف زمانی، تحت تأثیر مجموعه‌ای از عوامل طبیعی، جمعیتی، اقتصادی، سیاسی و اجتماعی شکل گرفته و موجب تغییرات چشمگیری در ساختار فضایی و کارکردهای شهری آن شده است. از این رو، شناخت روند رشد جمعیت و تبیین عوامل مؤثر بر آن، از ضروریات برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای به شمار می‌رود. پژوهش حاضر با هدف بررسی و تحلیل روند رشد جمعیت شهر آکره در فاصله زمانی ۱۹۵۷ تا ۲۰۲۵ انجام شده است. این پژوهش ضمن شناسایی مراحل مختلف تحول جمعیتی شهر، به تحلیل عوامل مؤثر بر تغییرات جمعیتی و تبیین نقش آن‌ها در شکل‌گیری الگوی رشد جمعیت می‌پردازد. همچنین، پیامدهای ناشی از این تحولات جمعیتی بر توسعه و گسترش شهر آکره مورد بررسی قرار گرفته است تا زمینه مناسبی برای برنامه‌ریزی و مدیریت توسعه شهری در آینده فراهم شود.

بیان مسئله

رشد جمعیت شهری یکی از مهم‌ترین پدیده‌های جمعیتی و فضایی است که تحت تأثیر عوامل گوناگون طبیعی و انسانی قرار دارد و نقش تعیین‌کننده‌ای در فرایند توسعه شهری ایفا می‌کند. بررسی روند رشد جمعیت و شناخت عوامل مؤثر بر آن، از ضروریات مطالعات جمعیتی و برنامه‌ریزی شهری به شمار می‌آید؛ زیرا تغییرات جمعیتی می‌تواند پیامدهای گسترده‌ای در ابعاد اقتصادی، اجتماعی، کالبدی و خدماتی شهرها به همراه داشته باشد.

شهر آکره، به عنوان یکی از شهرهای مهم استان دهوک، طی دوره زمانی ۱۹۵۷ تا ۲۰۲۵ تحولات جمعیتی قابل توجهی را تجربه کرده است. با این حال، روند رشد جمعیت این شهر در تمامی دوره‌های زمانی یکسان نبوده و تفاوت‌های آشکاری در نرخ رشد جمعیت میان مراحل مختلف مشاهده می‌شود. از این رو، پرسش اساسی پژوهش حاضر آن است که چه عواملی در شکل‌گیری این تفاوت‌ها و نوسانات جمعیتی نقش داشته‌اند و هر یک از مؤلفه‌های رشد طبیعی جمعیت و مهاجرت تا چه اندازه در روند رشد و توسعه جمعیتی شهر آکره مؤثر بوده‌اند.

فرضیات پژوهش

۱. روند رشد جمعیت شهر آکره در فاصله زمانی ۱۹۵۷ تا ۲۰۲۵، به‌طور عمده تحت تأثیر دو عامل اساسی رشد طبیعی جمعیت و مهاجرت‌های داخلی قرار داشته است.
۲. عوامل طبیعی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و سطح خدمات شهری، نقش معناداری در تحولات جمعیتی و تغییرات نرخ رشد جمعیت شهر آکره ایفا کرده‌اند.
۳. مهاجرت‌های روستا - شهری، در کنار رشد طبیعی جمعیت، از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر افزایش جمعیت و گسترش فضایی شهر آکره در دوره مورد مطالعه بوده است.

اهداف و اهمیت پژوهش

هدف اصلی این پژوهش، بررسی و تبیین ویژگی‌ها، الگوها و روندهای رشد جمعیت شهر آکره در فاصله زمانی ۱۹۵۷ تا ۲۰۲۵ و شناسایی عوامل اصلی مؤثر بر این فرایند است. پژوهش حاضر همچنین درصدد است نقش هر یک از مؤلفه‌های رشد طبیعی جمعیت و مهاجرت را در تحولات جمعیتی شهر آکره تحلیل کرده و میزان تأثیر آن‌ها را در شکل‌گیری ساختار جمعیتی و توسعه شهری تبیین نماید.

اهمیت این پژوهش از آن جهت است که شناخت روند تغییرات جمعیتی و عوامل مؤثر بر آن، یکی از پیش‌نیازهای اساسی برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای به شمار می‌آید. نتایج این پژوهش می‌تواند زمینه مناسبی برای شناخت بهتر تحولات جمعیتی شهر آکره فراهم ساخته و به عنوان مبنایی علمی در فرایند تصمیم‌گیری، برنامه‌ریزی توسعه شهری، توزیع بهینه خدمات عمومی، تخصیص منابع و پیش‌بینی نیازهای جمعیتی آینده مورد استفاده قرار گیرد.

محدوده‌های پژوهش

۱. محدوده مکانی

شهر آکره، مرکز شهرستان آکره، یکی از شهرهای مهم استان دهوک در اقلیم کردستان عراق است. این شهر در بخش جنوب شرقی استان دهوک واقع شده و به دلیل موقعیت جغرافیایی، پیشینه تاریخی و جایگاه عملکردی خود، از اهمیت ویژه‌ای در ساختار فضایی و نظام شهری منطقه برخوردار است. از نظر موقعیت نجومی، شهر آکره در محدوده عرض‌های شمالی و طول‌های شرقی مشخصی قرار گرفته است. مساحت شهر در سال ۲۰۲۵ حدود ۵۳۹۵ هکتار بوده و جمعیت آن به ۱۱۰،۴۸۵ نفر رسیده است. تمرکز جمعیت و افزایش تعداد ساکنان در دهه‌های اخیر، موجب افزایش تراکم جمعیتی و گسترش کالبدی شهر شده و آکره را به یکی از مراکز مهم شهری استان دهوک تبدیل کرده است.

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

۲. محدوده زمانی

محدوده زمانی پژوهش حاضر دوره‌ای برابر با ۶۸ سال و فاصله زمانی ۱۹۵۷ تا ۲۰۲۵ را دربر می‌گیرد. انتخاب سال ۱۹۵۷ به عنوان نقطه آغاز پژوهش، به دلیل انجام نخستین سرشماری عمومی نفوس در عراق در این سال است که امکان بررسی تحولات جمعیتی بر پایه داده‌های رسمی و قابل استناد را فراهم می‌سازد. سال ۲۰۲۵ نیز به عنوان پایان دوره مطالعه انتخاب شده است؛ زیرا جدیدترین داده‌های آماری موجود درباره جمعیت شهر آکره را در اختیار قرار می‌دهد و امکان تحلیل روندهای جمعیتی تا زمان حاضر را فراهم می‌آورد.

روش پژوهش

پژوهش حاضر بر پایه رویکردی توصیفی - تحلیلی و تاریخی انجام شده است. روش تاریخی به منظور بررسی و تبیین مراحل تحول و رشد جمعیت شهر آکره در فاصله زمانی ۱۹۵۷ تا ۲۰۲۵ به کار گرفته شده است. همچنین، روش توصیفی برای توصیف ویژگی‌ها و روندهای جمعیتی و روش تحلیلی برای تجزیه و تحلیل داده‌های آماری، جداول و شاخص‌های جمعیتی و تبیین عوامل مؤثر بر رشد جمعیت شهر مورد استفاده قرار گرفته است.

ساختار پژوهش

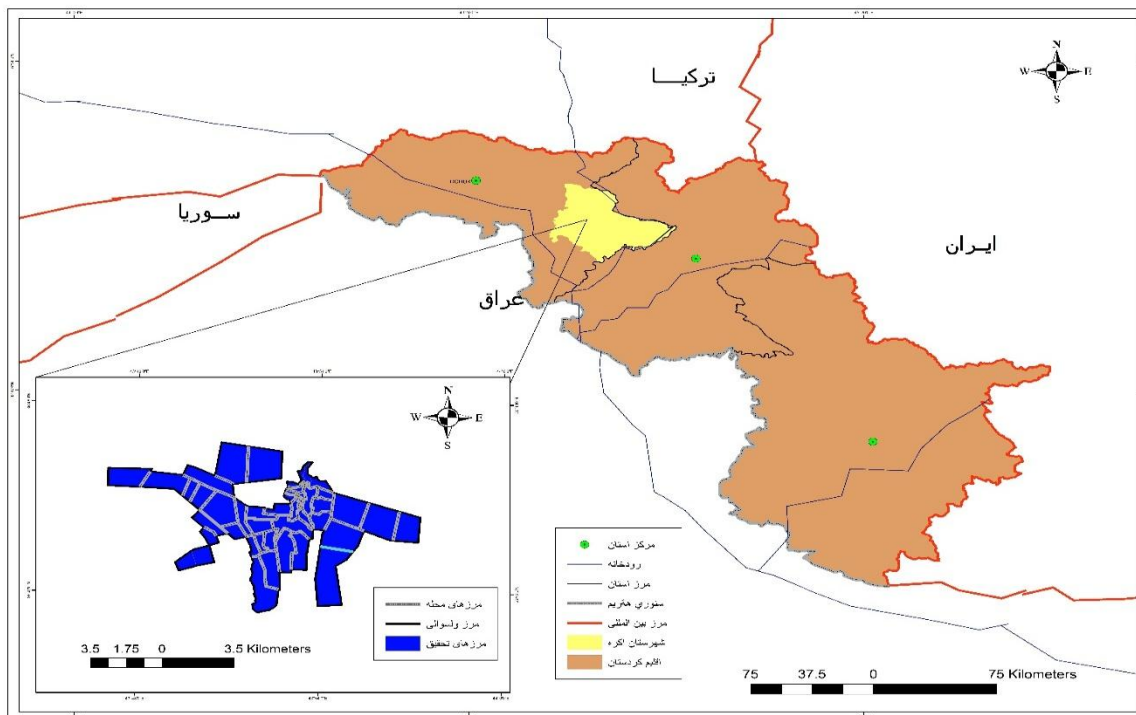
به منظور دستیابی به اهداف پژوهش، مطالب تحقیق در سه بخش اصلی تنظیم شده است:

بخش اول به بررسی مراحل و روندهای رشد جمعیت شهر آکره در دوره مورد مطالعه اختصاص دارد.

بخش دوم، عناصر و مؤلفه‌های مؤثر در رشد جمعیت، از جمله رشد طبیعی جمعیت و مهاجرت را مورد بررسی قرار می‌دهد.

بخش سوم به تحلیل عوامل مؤثر بر رشد جمعیت شهر آکره پرداخته و نقش عوامل طبیعی، اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و خدماتی را در تحولات جمعیتی شهر تبیین می‌کند.

نقشه (۱): موقعیت جغرافیایی شهر آکره در اقلیم کردستان عراق.

منبع: تهیه و ترسیم پژوهشگر با استفاده از نرم افزار ArcGIS 10.1

نقشه شماره (١): روند رشد سالانه جمعيت شهر آكره و استان دهوك (1957-2025)

سال	شهر آكره	استان دهوك
١٩٦٥-١٩٥٧	١,٢	٠,٥
١٩٧٧-١٩٦٥	٥,٠	٤,٦
١٩٨٧-١٩٧٧	٧,٢	١,٦
٢٠٠٩-١٩٨٧	٣,٩	٦,٥
٢٠٢٥-٢٠٠٩	٤,٣	١,٦
میانگین (٢٠٢٥-١٩٥٧)	٤,٤	٣,٦

منبع: بر اساس پیوست شماره (1)

این فرمول برای محاسبه نرخ رشد سالانه جمعیت استفاده می‌شود، که در آن:

$$r = \sqrt[T]{\frac{P_1}{P_0}} - 1$$

فرمول محاسبه نرخ رشد سالانه

- نرخ رشد سالانه
- تعداد سال‌های بین دو سرشماری
- جمعیت در آخرین سرشماری

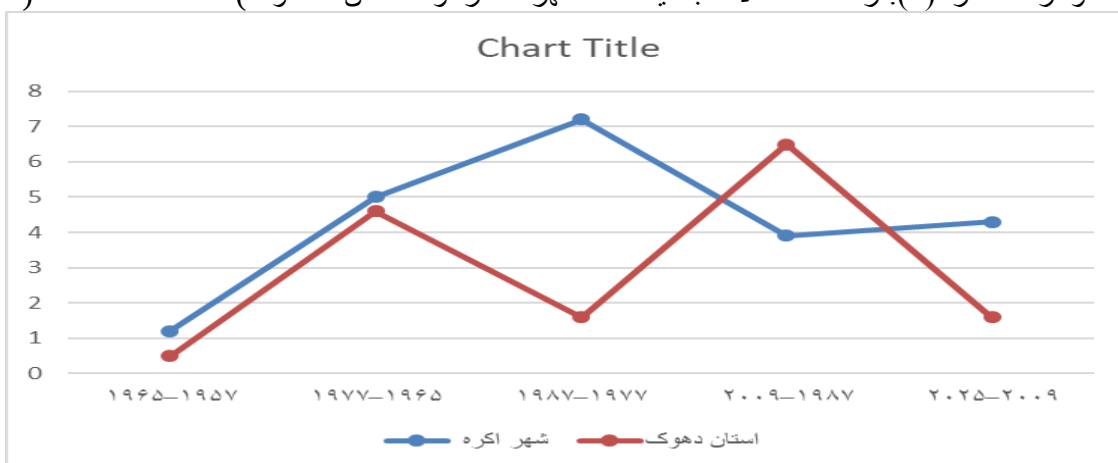
r:

T:

P1:

P0: جمعیت در سرشماری قبلی

نمودار شماره (١): رشد سالانه جمعیت شهر آكره و استان دهوك (٢٠٢٥-١٩٥٧)

منبع: بر اساس جدول شماره ١

بخش اول: مراحل رشد جمعیت شهر آكره

رشد جمعیت شهر آكره در فاصله زمانی (٢٠٢٥-١٩٥٧) از چندین تغییر و شرایط متفاوت عبور کرده است که بر اندازه و روند رشد جمعیت تأثیرگذار بوده‌اند. برای تحلیل این روند، دوره مورد مطالعه به پنج مرحله تقسیم می‌شود و در هر مرحله، عوامل جمعیتی، اقتصادی، اجتماعی و سیاسی مؤثر بر رشد جمعیت شهر بررسی می‌گردد.

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

در خصوص نرخ رشد سالانه جمعیت شهر آکره در مقایسه با استان دهوک طی دوره (١٩٥٧-٢٠٢٥)، همانگونه که در جدول شماره (١) مشاهده می‌شود، هر دو منطقه افزایش قابل توجهی در تعداد جمعیت خود تجربه کرده‌اند، اما میزان و روند این رشد در هر دوره متفاوت بوده است.

در مرحله اول (١٩٥٧-١٩٦٥)، نرخ رشد سالانه جمعیت شهر آکره (١.٢٪) بوده است، در حالی که این میزان برای استان دهوک تنها (٠.٥٪) ثبت شده است. این کاهش نسبی در نرخ رشد در هر دو منطقه به محدود بودن فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی در آن دوره بازمی‌گردد. (محمد، ١٩٩٩، ص ٤٩)

مرحله دوم: دوره زمانی (١٩٦٥-١٩٧٧)

در مرحله دوم، نرخ رشد سالانه جمعیت شهر آکره به (٥.٠٪) رسیده است که در مقایسه با مرحله اول (١٩٥٧-١٩٦٥) حدود (٣.٨٪) افزایش نشان می‌دهد. همچنین در همین دوره، نرخ رشد جمعیت استان دهوک (٤.٦٪) بوده است؛ به این معنا که نرخ رشد شهر آکره نسبت به استان دهوک (٠.٤٪) بیشتر بوده است.

این افزایش ناشی از مجموعه‌ای از عوامل اصلی است، از جمله رشد طبیعی جمعیت و افزایش نرخ تولد، علاوه بر مهاجرت داخلی جمعیت از روستاهای اطراف به سمت شهر. همچنین، آکره به عنوان یک مرکز اداری و تجاری در منطقه، بخشی از خدمات و فرصت‌های شغلی بیشتری را فراهم کرده که موجب جذب جمعیت شده است. افزون بر این، ثبات نسبی شرایط در بخشی از این دوره و رشد فعالیت‌های اقتصادی نیز در افزایش نرخ رشد جمعیت شهر نقش داشته‌اند. (جلال، ٢٠٠٧، ص ٢٠)

مرحله سوم: دوره زمانی (١٩٧٧-١٩٨٧)

در مرحله سوم، بالاترین نرخ رشد سالانه جمعیت شهر آکره در میان مراحل اول تا سوم ثبت شده است؛ به طوری که نرخ رشد جمعیت شهر به (٧.٢٪) رسیده است، در حالی که نرخ رشد استان دهوک (١.٦٪) بوده است. در مقایسه با مرحله قبلی (١٩٦٥-١٩٧٧)، نرخ رشد جمعیت شهر آکره (٢.٢٪) افزایش یافته است، در حالی که نرخ رشد استان دهوک (٣.٠٪) کاهش یافته است.

همچنین نرخ رشد جمعیت شهر آکره در این دوره به میزان (٥.٦٪) از نرخ رشد استان دهوک بیشتر بوده است که نشان‌دهنده سرعت بالای رشد جمعیت در این دوره است. این افزایش به مجموعه‌ای از عوامل از جمله مهاجرت داخلی جمعیت روستایی به شهر، به ویژه در نتیجه شرایط سیاسی و امنیتی آن زمان و تمرکز خدمات و فرصت‌های اقتصادی در مراکز شهری بازمی‌گردد. همچنین رشد طبیعی جمعیت و افزایش نرخ تولد نیز نقش مهمی در افزایش حجم جمعیت شهر آکره در این دوره داشته‌اند. (سلیم، ٢٠٠٦، ص ٢٠٦)

مرحله چهارم: دوره زمانی (١٩٨٧-٢٠٠٩)

در مرحله چهارم، با مراجعه به جدول شماره (١) و شکل شماره (١)، مشاهده می‌شود که نرخ رشد سالانه جمعیت شهر آکره به (٣.٩٪) کاهش یافته است، در حالی که نرخ رشد استان دهوک به (٦.٥٪) رسیده است. در مقایسه با مرحله قبلی (١٩٧٧-١٩٨٧)، نرخ رشد جمعیت شهر آکره (٣.٣٪) کاهش یافته است، در حالی که نرخ رشد استان دهوک (٤.٩٪) افزایش یافته است.

همچنین در این دوره، نرخ رشد جمعیت استان دهوک به میزان (٢.٦٪) از شهر آکره بالاتر بوده است که این امر نشان‌دهنده تغییر جهت روند رشد جمعیت در سطح استان و شهر است. این تغییرات ناشی از شرایط سیاسی و اقتصادی آن دوره، به ویژه تأثیرات قیام سال ١٩٩١ و سپس تأسیس اقلیم کردستان است که موجب بازگشت بخشی از جمعیت به مناطق و روستاهای اصلی خود شد. همچنین توسعه سایر مراکز شهری در استان دهوک و گسترش خدمات و فعالیت‌های اقتصادی در سطح استان، باعث افزایش نرخ رشد جمعیت در سطح کلی استان گردید، در حالی که شهر آکره رشد آهسته‌تری را تجربه کرد. (حسین، ٢٠٠٩، ص ٨٦)

مرحله پنجم: دوره زمانی (٢٠٠٩-٢٠٢٥)

در خصوص مرحله پایانی پژوهش، نرخ رشد سالانه جمعیت شهر آکره به (٤.٣٪) رسیده است، در حالی که نرخ رشد جمعیت استان دهوک (١.٦٪) بوده است. در مقایسه با مرحله قبلی (١٩٨٧-٢٠٠٩)، نرخ رشد جمعیت شهر آکره (٠.٤٪) افزایش یافته است، در حالی که نرخ رشد استان دهوک (٤.٩٪) کاهش یافته است. همانگونه که در جدول شماره (١) مشاهده می‌شود، نرخ رشد جمعیت شهر آکره در این دوره به میزان (٢.٧٪) از نرخ رشد استان دهوک بالاتر بوده است. این وضعیت نشان‌دهنده تداوم روند شهرنشینی و تمرکز خدمات اداری و خصوصی در داخل شهر است. همچنین گسترش فعالیت‌های تجاری، گردشگری و اقتصادی از عوامل مهمی بوده‌اند که موجب جذب جمعیت از مناطق اطراف به شهر آکره شده‌اند.

با این حال، این دوره در برخی مقاطع زمانی تحت تأثیر شرایط اقتصادی، سیاسی و بهداشتی جهانی مانند بحران‌های اقتصادی، کاهش درآمدها و همه‌گیری کرونا قرار گرفته است که این عوامل بر تحرک جمعیت و

روند رشد آن تأثیر گذاشته‌اند. با وجود این شرایط، شهر آکره توانسته است نرخ نسبتاً بالای رشد جمعیت خود را حفظ کرده و در مقایسه با استان دهوک رشد سریع‌تری را ثبت نماید.

به‌طور کلی، در بازه‌ی زمانی (١٩٥٧-٢٠٢٥)، میانگین نرخ رشد سالانه جمعیت شهر آکره (٤,٤%) بوده است، در حالی که این میزان برای استان دهوک (٣,٦%) گزارش شده است. این موضوع نشان می‌دهد که شهر آکره در بیشتر دوره‌ها رشد سریع‌تری داشته و توانسته است به‌صورت پایدار سهم خود را از کل جمعیت شهرستان و استان افزایش دهد. این رشد نیز ناشی از ترکیبی از عوامل طبیعی، مهاجرت داخلی، بهبود خدمات، توسعه فعالیت‌های تجاری و افزایش فرصت‌های شغلی در این شهر بوده است.

بخش دوم: عوامل رشد جمعیت

الف- افزایش طبیعی جمعیت:

افزایش طبیعی جمعیت به تفاوت میان میزان تولد و مرگومیر اطلاق می‌شود. این شاخص از طریق تفاضل نرخ زاد و ولد و نرخ مرگومیر، نسبت به جمعیت کل (به ازای هر هزار نفر) محاسبه می‌گردد و امکان سنجش میزان رشد طبیعی جمعیت را فراهم می‌سازد.

به منظور تبیین روند رشد طبیعی جمعیت در شهر آکره، این پژوهش بر آمارهای به‌دست‌آمده از بیمارستان عمومی آکره، به‌ویژه داده‌های مربوط به موالید و مرگومیر در بازه زمانی (٢٠١٠ تا ٢٠٢٥) تکیه نموده است. در این راستا، تلاش شده است تا هر یک از مؤلفه‌های اصلی این فرآیند به‌صورت دقیق و علمی مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد.

١- موالید (تولد):

موالید به تعداد تولدهای زنده‌ای اطلاق می‌شود که در یک جمعیت طی یک دوره زمانی معین (معمولاً یک‌ساله) به وقوع می‌پیوندد. اگرچه تولد یک پدیده زیستی و طبیعی است، اما میزان آن به‌طور مستقیم تحت تأثیر شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه قرار دارد و نمی‌توان آن را مستقل از این عوامل بررسی کرد (غفور، ٢٠٠٥: ١٥٩).

به منظور سنجش میزان موالید، از شاخص «نرخ خام موالید» استفاده می‌شود که یکی از مهم‌ترین شاخص‌های جمعیت‌شناسی به شمار می‌رود. این شاخص تعداد تولدهای زنده در یک سال را نسبت به جمعیت میانه همان سال نشان می‌دهد و بر حسب هر هزار نفر محاسبه می‌گردد.

فرمول محاسبه به صورت زیر است:

$$\text{نرخ خام موالید} = (\text{تعداد تولدهای زنده در یک سال} \div \text{جمعیت میانه سال}) \times ١٠٠٠ \text{ (سهاونه و سمسحه، ٢٠٠٣: ١٢٣)}$$

با وجود تمام این کاستی‌ها، مانند کم‌توجهی برخی شهروندان نسبت به ثبت فوت نوزادانی که در سنین بسیار پایین جان خود را از دست می‌دهند، در حال حاضر در اقلیم کردستان به‌طور کلی و همچنین در منطقه مورد مطالعه، قانونی برای ثبت ولادت در مدت ١٥ روز وضع شده است. در صورتی که این مدت سپری شود، فرد ملزم به مراجعه به دادگاه خواهد بود. همچنین سطح آگاهی مردم و میزان ثبت تولد فرزندان نشان افزایش یافته است، اما همچنان نمی‌توان گفت داده‌ها عاری از کاستی هستند (محمد، ٢٠٢٥). بر اساس محاسبه نرخ عمومی تولد و با استناد به جدول شماره (٢) و شکل شماره (٢)، چنین به‌دست می‌آید که...

در بازه زمانی (٢٠١٠-٢٠٢٥)، داده‌های مربوط به نرخ زاد و ولد در شهر آکره و شهرستان آکره نشان می‌دهد که این شاخص با نوساناتی همراه بوده و به‌صورت ناپایدار روندی صعودی و نزولی را تجربه کرده است، اما در مجموع جهت کلی آن به سوی کاهش بوده است. میانگین نرخ زاد و ولد در شهر آکره (٢٤,٤ در هزار) بوده، در حالی که در شهرستان آکره این نرخ (٢١,٤ در هزار) ثبت شده است؛ یعنی به‌طور کلی نرخ زاد و ولد در شهر نسبت به شهرستان بالاتر بوده و اختلافی حدود (٥ در هزار) میان آن‌ها مشاهده می‌شود. این وضعیت به عوامل مختلفی مانند افزایش سطح آگاهی و فرهنگ عمومی، بهبود خدمات بهداشتی و نظام ثبت تولدها، و همچنین تفاوت‌های سبک زندگی شهری و روستایی نسبت داده می‌شود.

در دوره زمانی (٢٠١٠-٢٠١٣)، نرخ زاد و ولد در شهر آکره بین سطوح بالا و پایین در نوسان بوده است؛ به‌طوری‌که از (٣٤,٤ در هزار) آغاز شده و تا (٤٢ در هزار) افزایش یافته، سپس در ادامه به (٢٤ در هزار) کاهش پیدا کرده است. در همین دوره، شهرستان آکره نیز الگوی مشابهی را اما با نرخ‌های پایین‌تر تجربه کرده است. این نوسانات عمدتاً به تغییرات شرایط اقتصادی، الگوهای ازدواج، و روند شهرنشینی نسبت داده می‌شود (سعید و سلیم، ٢٠١٦: ٢٠).

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

در بازه زمانی (٢٠١٧-٢٠١٤)، روند کلی نرخ زاد و ولد در مسیر کاهشی قرار گرفته است؛ به گونه ای که در شهر آکره از (٣٨.١ در هزار) به (٢٩.٦ در هزار) و سپس به (١٧.٥ در هزار) کاهش یافته است. در شهرستان آکره نیز روندی مشابه، همراه با کاهش نسبی مشاهده می شود. این کاهش می تواند ناشی از شرایط اقتصادی و اجتماعی، همچنین کاهش نسبی در میزان ثبت رسمی ولادت ها باشد (محمد، ٢٠٢٥).

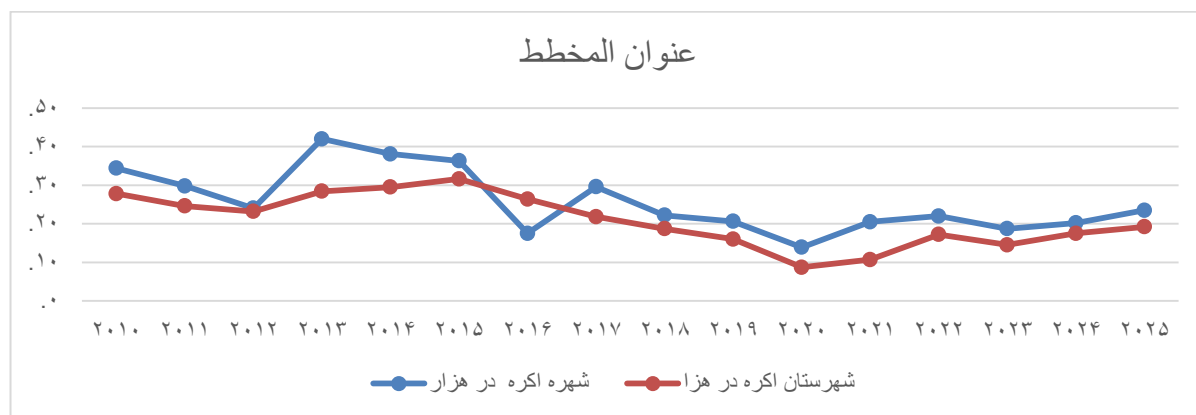
در دوره ی (٢٠٢٥-٢٠١٨)، روند کاهش نرخ به طور واضح تری قابل مشاهده است؛ به ویژه در سال (٢٠٢٠) که نرخ به (١٣.٩ در هر هزار نفر) در سطح شهری می رسد. پس از آن، هر چند نوسانات جزئی و افزایش های مقطعی اندکی مشاهده می شود، اما روند کلی همچنان کاهشی و رو به نزول است. در سطح شهرستان نیز همین الگوی کاهشی قابل مشاهده است، با این تفاوت که شدت کاهش در مقایسه با شهر کمتر است. این دوره از تغییرات با شرایط اقتصادی ناپایدار، چالش های موجود در خدمات بهداشتی و درمانی، و همچنین تأثیرات همه گیری ویروس کرونا مرتبط است؛ عواملی که در مجموع منجر به کاهش ثبت موارد موالید شده اند (محمد، ٢٠٢٥).

به طور کلی می توان گفت که نرخ موالید در شهر آکره طی دوره ی مورد مطالعه، نوسانات قابل توجهی از افزایش و کاهش را تجربه کرده است، با این حال روند کلی آن به صورت آشکار کاهشی بوده است. این روند نزولی با تحولات مربوط به شهرنشینی، تغییرات در الگوهای رفتاری اجتماعی و توسعه ی اقتصادی ارتباط مستقیم دارد.

جدول ٢: نرخ ولادت در سطح شهر و شهرستان آکره در دوره زمانی (٢٠١٠ - ٢٠٢٥) در هزار نفر

سال	شهره آکره در هزار	شهرستان آکره در هزار	سال	شهره آکره در هزار	شهرستان آکره در هزار
٢٠١٠	٣٤.٤	٢٧.٨	٢٠١٩	٢٠.٦	١٦
٢٠١١	٢٩.٨	٢٤.٦	٢٠٢٠	١٣.٩	٨.٧
٢٠١٢	٢٤	٢٣.٢	٢٠٢١	٢٠.٥	١٠.٧
٢٠١٣	٤٢	٢٨.٤	٢٠٢٢	٢٢	١٧.٢
٢٠١٤	٣٨.١	٢٩.٥	٢٠٢٣	١٨.٧	١٤.٥
٢٠١٥	٣٦.٣	٣١.٦	٢٠٢٤	٢٠.٢	١٧.٥
٢٠١٦	١٧.٥	٢٦.٤	٢٠٢٥	٢٣.٥	١٩.٢
٢٠١٧	٢٩.٦	٢١.٨	میانگین ٢٠١٠ - ٢٠٢٥	٢٦.٤	٢١.٤
٢٠١٨	٢٢.٢	١٨.٧			

منبع: کار پژوهشگر بر اساس پیوست (٢)

شکل ٢: نرخ تولد در سطح شهر و شهرستان آکره ٢٠١٠-٢٠٢٥

منبع: کار پژوهشگر بر اساس جدول شماره 2

❖ ازدواج و فرزندآوری زود هنگام:

منظور از این عامل، توزیع جمعیت بر حسب سن در زمان ازدواج است که به‌طور معمول از سن ۱۵ سالگی به بعد آغاز می‌گردد. همان‌گونه که مشخص است، این ساختار سنی در طول زمان تحت تأثیر تغییرات شرایط اقتصادی و اجتماعی جمعیت دچار تغییر می‌شود (حسین، ۲۰۰۱: ۱۱۲). از منظر فرهنگی در جامعه کُرد، سن متعارف ازدواج غالباً در حدود ۱۴ تا ۱۷ سالگی گزارش شده است (خسبک، ۱۹۹۶: ۱۹). با این حال، دکتر عبدالله غفور بر این باور است که ازدواج در اقلیم کردستان در سنین پایین‌تری نیز آغاز می‌شود؛ به‌گونه‌ای که پسران از حدود ۱۸ سالگی و دختران از حدود ۱۶ سالگی وارد مرحله ازدواج می‌گردند (غفور، ۲۰۰۵: ۱۶). این پدیده به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر در افزایش نرخ موالید تلقی می‌شود، زیرا کاهش سن ازدواج منجر به افزایش دوره باروری و در نتیجه افزایش سطح فرزندآوری می‌گردد. پدیده ازدواج زود هنگام در شهر آکره عمدتاً در بازه سنی ۱۵ تا ۲۰ سال مشاهده می‌شود؛ به‌طوری‌که این گروه سنی ۲۶,۱۷ درصد از کل جمعیت در سن ازدواج در شهر آکره را تشکیل می‌دهد. این میزان، بالاترین سهم در میان تمامی گروه‌های سنی مرتبط با ازدواج در محدوده مورد مطالعه طی سال ۲۰۲۵ محسوب می‌گردد (وزارت دادگستری، شورای قضایی، ۲۰۲۵).

❖ نرخ باروری:

نرخ باروری اصطلاحی است که برای تبیین فرآیند تولیدمثل در هر جامعه جمعیتی به‌کار می‌رود و بر اساس تعداد موالید زنده مورد سنجش قرار می‌گیرد (غفور، ۲۰۱۲: ۴۴). بالا بودن سهم زنان در سنین باروری، به‌عنوان یکی از عوامل اصلی افزایش نرخ موالید محسوب می‌شود (طالب، ۱۹۹۹: ۶۷). در اغلب جوامع، به‌ویژه در میان زنان جوان، فرزندآوری در سنین پایین‌تر نقش قابل‌توجهی در افزایش تعداد موالید دارد؛ زیرا طول دوره باروری در زنان جوان‌تر بیشتر بوده و در نتیجه فرصت بیشتری برای فرزندآوری فراهم می‌شود. بر اساس دیدگاه بسیاری از جمعیت‌شناسان، ازدواج در سن ۱۸ سالگی در مقایسه با ازدواج در سن ۲۸ سالگی منجر به دو برابر شدن احتمال فرزندآوری می‌گردد. برای محاسبه نرخ باروری در میان زنان، معمولاً گروه سنی ۱۵ تا ۲۹ سال مدنظر قرار می‌گیرد (محمد و دیگران، ۲۰۰۴: ۱۴۸). بدون تردید، این عامل نقش مهمی در افزایش نرخ باروری در منطقه مورد مطالعه داشته است؛ زیرا در فاصله سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۰، درصد زنانی که سن آن‌ها کمتر از ۲۰ سال بوده است، به ۲۰,۶۷ درصد رسیده است. این میزان نسبتاً بالا، تأثیر قابل‌توجهی بر افزایش نرخ باروری و سطح موالید در شهر آکره داشته است.

❖ عوامل دینی:

دین اسلام، به‌عنوان دین اکثریت جمعیت شهر آکره، نقش قابل‌توجهی در الگوهای تشکیل خانواده و باروری ایفا می‌کند. این دین، به‌طور کلی بر تسریع در تشکیل خانواده و فرزندآوری تأکید داشته و ازدواج را تشویق می‌کند، در حالی‌که با افزایش میزان طلاق و فروپاشی خانواده مخالفت دارد. در متون دینی اسلام نیز به این موضوع اشاره شده است که ازدواج با بیش از یک همسر در شرایط خاص مجاز دانسته شده است، چنان‌که در قرآن کریم آمده است: «فَانكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ مَثْنً وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا تُعَدِلُوا فَوَاجِدَةً...» (سوره نساء، قرآن کریم).

بر اساس داده‌های موجود در منطقه مورد مطالعه، مشاهده می‌شود افرادی که ازدواج کرده‌اند، در مقایسه با موارد طلاق، سهم بیشتری را تشکیل می‌دهند. به‌گونه‌ای که میانگین نرخ ازدواج طی سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۲۳ حدود ۱۹,۴۲ در هر هزار نفر بوده است، در حالی‌که نرخ طلاق تنها ۱,۱۹ در هر هزار نفر گزارش شده است (وزارت دادگستری، شورای قضایی، ۲۰۲۵).

❖ عوامل اجتماعی:

سنت‌ها و هنجارهای اجتماعی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر تشویق به ازدواج زود هنگام و افزایش باروری محسوب می‌شوند و در برخی جوامع با هدف تقویت نقش و جایگاه مرد در ساختار خانواده و جامعه مورد تأکید قرار می‌گیرند (محمد، ۱۹۹۹: ۵۲). از منظر اجتماعی، خانواده‌هایی که دارای تعداد فرزندان بیشتری

تحلیل جغرافیایی نمو سکان مدینه عقره خلال الفترة ۱۹۵۷-۲۰۲۵

هستند، به‌ویژه در مناطق روستایی، از منزلت و جایگاه اجتماعی بالاتری نسبت به سایر خانواده‌ها برخوردارند؛ به‌خصوص در مواردی که تعداد فرزندان پسر بیشتر باشد، این امر موجب افزایش احترام و اعتبار اجتماعی خانواده می‌گردد. این نگرش در راستای تقویت انسجام و پایداری خانواده تلقی می‌شود و محدود به مناطق روستایی نیست، بلکه به‌عنوان یک الگوی فرهنگی و اجتماعی به مناطق شهری نیز گسترش یافته است. این پدیده تا حد زیادی تحت تأثیر سطح آگاهی، میزان تحصیلات و وضعیت اقتصادی جمعیت قرار دارد (محمد، ۱۹۹۷: ۱۰۱).

۲- مرگ:

مرگ یک پدیده‌ی زیستی-اجتماعی است. زیستی از آن جهت که حیات انسان دارای مدت‌زمان مشخص و محدود است و پس از طی این دوره، مرگ رخ می‌دهد. به عبارت دیگر، میزان مرگومیر بازتابی از شرایط اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جمعیت بوده و سطح توسعه‌ی هر جامعه را نشان می‌دهد (عطوی، ۲۰۰۱: ۱۳۰).

مطالعه‌ی نرخ مرگ در عراق به‌طور کلی و در منطقه‌ی مورد مطالعه به‌طور خاص، بر اساس نرخ خام مرگ انجام می‌گیرد که به صورت زیر محاسبه می‌شود:

نرخ خام مرگ = (تعداد مرگ در یک سال ÷ جمعیت در میانه همان سال) $\times 1000$ (علی، ۱۹۸۰: ۲۶۹).
با بررسی جدول شماره (۳) مشاهده می‌شود که نرخ مرگ در شهر آکره و شهرستان آکره طی دوره‌ی ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۵ دچار تغییرات متفاوتی شده است. در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۱۲، نرخ مرگومیر در شهر آکره از ۱,۷۴ در هر هزار نفر به ۱,۴۴ کاهش یافته است؛ یعنی به میزان ۰,۳۰ در هر هزار نفر کاهش را نشان می‌دهد. در مقابل، در شهرستان آکره نرخ مرگ از ۰,۸۱ به ۰,۸۹ در هر هزار نفر افزایش یافته است؛ یعنی به میزان ۰,۰۸ در هر هزار نفر رشد داشته است. این تفاوت می‌تواند ناشی از اختلاف در سطح ثبت وقایع حیاتی و وجود کاستی‌ها در داده‌های آماری طی آن دوره باشد (محمود، ۲۰۱۳: ۲۷).
در فاصله‌ی سال‌های ۲۰۱۳ تا ۲۰۱۵، نرخ مرگ در شهر آکره از ۱,۸۴ به ۲,۶۷ در هر هزار نفر افزایش یافته است؛ به عبارت دیگر، به میزان ۰,۸۳ در هر هزار نفر رشد داشته است. در همین دوره، نرخ مرگ در شهرستان آکره نیز از ۱,۰۸ به ۱,۵۸ در هر هزار نفر افزایش یافته که نشان‌دهنده‌ی افزایش ۰,۵۰ در هر هزار نفر است. این روند افزایشی می‌تواند ناشی از ارتقای سطح آگاهی جمعیت و توجه بیشتر به ثبت رسمی موارد مرگومیر از سوی مراکز بهداشتی باشد (توفیق، ۲۰۰۹: ۳۹).

در خصوص دوره‌ی ۲۰۱۶ تا ۲۰۱۸، نرخ مرگومیر در شهر آکره از ۲,۶۹ به ۱,۶۰ در هر هزار نفر کاهش یافته است؛ به عبارت دیگر، کاهش ۱,۰۹ در هر هزار نفر را نشان می‌دهد. همچنین در شهرستان آکره نیز نرخ مرگ از ۱,۲۳ به ۰,۸۶ در هر هزار نفر کاهش یافته که بیانگر کاهش ۰,۳۷ در هر هزار نفر است. این روند کاهشی می‌تواند با بهبود خدمات بهداشتی و ارتقای سطح آگاهی‌های بهداشتی در میان جمعیت مرتبط باشد (غفور، ۲۰۰۵: ۱۶۸).

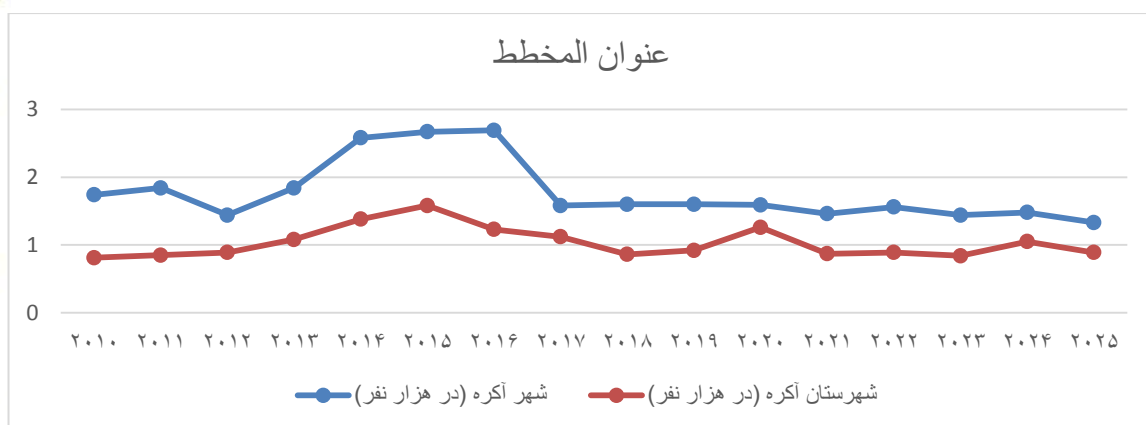
در دوره‌ی ۲۰۱۹ تا ۲۰۲۱، نرخ مرگ در شهر آکره از ۱,۶۰ در سال ۲۰۱۹ به ۱,۵۹ در سال ۲۰۲۰ کاهش یافته و سپس در سال ۲۰۲۱ به ۱,۴۶ در هر هزار نفر رسیده است. در مقابل، در شهرستان آکره نرخ مرگومیر از ۰,۹۲ در سال ۲۰۱۹ به ۱,۲۶ در سال ۲۰۲۰ افزایش یافته و سپس در سال ۲۰۲۱ به ۰,۸۷ در هر هزار نفر کاهش یافته است. افزایش مشاهده‌شده در سال ۲۰۲۰ عمدتاً به شیوع ویروس کرونا و پیامدهای آن بر سطح مرگ در منطقه مورد مطالعه نسبت داده می‌شود (شیروان، ۲۰۲۱).

در دوره‌ی پایانی، یعنی سال‌های ۲۰۲۲ تا ۲۰۲۵، نرخ مرگ در شهر آکره از ۱,۵۶ در هر هزار نفر به ۱,۳۳ کاهش یافته است؛ به عبارت دیگر، کاهش ۰,۲۳ در هر هزار نفر را نشان می‌دهد. در همین دوره، نرخ مرگ در شهرستان آکره نیز دچار نوسان بوده و در حدود ۰,۸۹، ۰,۸۴ و ۱,۰۵ در هر هزار نفر تغییر کرده است. این نوع ثبات نسبی در نرخ مرگومیر می‌تواند نشان‌دهنده‌ی بازگشت تدریجی شرایط به وضعیت عادی‌تر از نظر بهداشتی و اجتماعی و کاهش تأثیر عوامل غیرعادی باشد (شکوری، ۲۰۲۱).

در مجموع، میانگین نرخ مرگومیر طی سال‌های ۲۰۱۰ تا ۲۰۲۵ در شهر آکره ۱,۷۸ در هر هزار نفر و در شهرستان آکره ۱,۰۳ در هر هزار نفر بوده است. تفاوت میان نرخ مرگ در شهر و قضا تنها به سطح خدمات بهداشتی و وضعیت معیشتی جمعیت محدود نمی‌شود، بلکه بخش مهمی از آن به دقت ثبت داده‌ها و تفاوت در نظام ثبت وقایع حیاتی نیز مرتبط است. بنابراین، در تحلیل شاخص‌های آماری باید این عوامل به‌عنوان متغیرهای تأثیرگذار مورد توجه قرار گیرند (الدین، ۱۹۸۲: ۶-۷).

سال	شهر آكره (در هزار نفر)	شهرستان آكره (در هزار نفر)	سال	شهر آكره (در هزار نفر)	شهرستان آكره (در هزار نفر)
٢٠١٠	١,٧٤	٠,٨١	٢٠١٨	١,٦٠	٠,٨٦
٢٠١١	١,٨٤	٠,٨٥	٢٠١٩	١,٦٠	٠,٩٢
٢٠١٢	١,٤٤	٠,٨٩	٢٠٢٠	١,٥٩	١,٢٦
٢٠١٣	١,٨٤	١,٠٨	٢٠٢١	١,٤٦	٠,٨٧
٢٠١٤	٢,٥٨	١,٣٨	٢٠٢٢	١,٥٦	٠,٨٩
٢٠١٥	٢,٦٧	١,٥٨	٢٠٢٣	١,٤٤	٠,٨٤
٢٠١٦	٢,٦٩	١,٢٣	٢٠٢٤	١,٤٨	١,٠٥
٢٠١٧	١,٥٨	١,١٢	٢٠٢٥	١,٣٣	٠,٨٩
میانگین دوره ٢٠١٠- ٢٠٢٥	١,٧٨	١,٠٣			

جدول ٣: نرخ مرگ در شهر و شهرستان آكره طی سالهای ٢٠١٠ تا ٢٠٢٥ (در هزار نفر)
منبع: تهیه و تنظیم پژوهشگر بر اساس داده‌های پیوست شماره ٣

شكل ٣ روند نرخ مرگ در شهر آكره و شهرستان آكره طی سالهای ٢٠١٠ تا ٢٠٢٥ (در هزار نفر)

منبع: کار پژوهشگر با استناد به جدول شماره ٣

رشد طبیعی جمعیت در منطقه مورد مطالعه:

بر اساس جدول شماره (٤) و شکل شماره (٤)، مشاهده می‌شود که طی دوره ٢٠١٠ تا ٢٠٢٥، نرخ رشد طبیعی جمعیت در شهر آكره و قزای آكره دچار نوسانات و تغییرات قابل توجهی بوده است. به گونه‌ای که نرخ رشد طبیعی در شهر آكره در بازه‌ی ٤٢ تا ١٣,٩ در هر هزار نفر و در شهرستان آكره در محدوده‌ی ٣١,٦ تا ٨,٧ در هر هزار نفر در نوسان بوده است. همچنین میانگین نرخ رشد طبیعی در شهر و شهرستان به ترتیب به ٢٦,٤ و ٢١,٤ در هر هزار نفر رسیده است.

بر این اساس، میانگین رشد طبیعی در شهر آكره حدود ٥ در هر هزار نفر بیشتر از شهرستان آكره است. این سطح از رشد طبیعی در شهر، آن را در زمره‌ی مناطقی قرار می‌دهد که نرخ رشد جمعیت در آن‌ها بیش از ٢٥ در هر هزار نفر بوده و در سطح بالا ارزیابی می‌شود، در حالی که نرخ رشد طبیعی در قزای محدوده‌ی ١٥ تا ٢٤,٩ در هر هزار نفر قرار می‌گیرد.

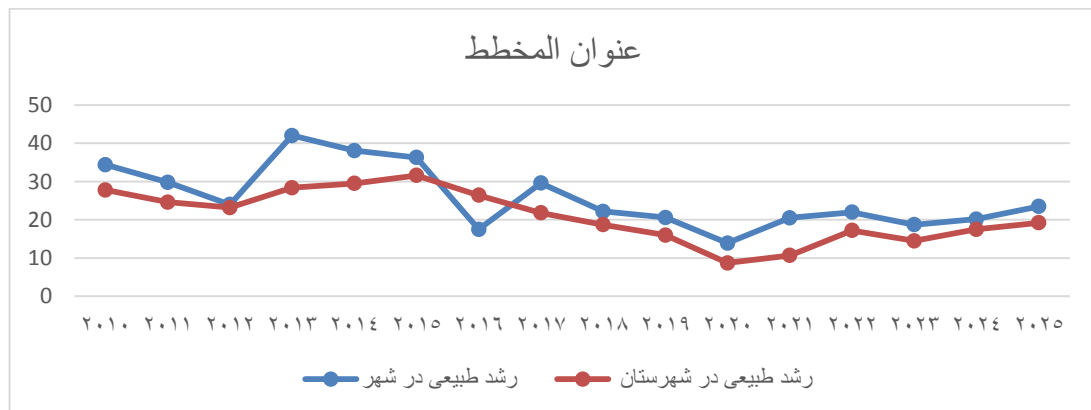
این وضعیت عمدتاً ناشی از بالا بودن نرخ موالید و پایین بودن نرخ مرگ در منطقه است و همچنین با تحولات جمعیتی سال‌های اخیر نیز ارتباط مستقیم دارد.

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

سال	شهر آكره در هزار	شهرستان آكره در هزار
٢٠١٠	٣٤,٤	٢٧,٨
٢٠١١	٢٩,٨	٢٤,٦
٢٠١٢	٢٤,٠	٢٣,٢
٢٠١٣	٤٢,٠	٢٨,٤
٢٠١٤	٣٨,١	٢٩,٥
٢٠١٥	٣٦,٣	٣١,٦
٢٠١٦	١٧,٥	٢٦,٤
٢٠١٧	٢٩,٦	٢١,٨
٢٠١٨	٢٢,٢	١٨,٧
٢٠١٩	٢٠,٦	١٦,٠
٢٠٢٠	١٣,٩	٨,٧
٢٠٢١	٢٠,٥	١٠,٧
٢٠٢٢	٢٢,٠	١٧,٢
٢٠٢٣	١٨,٧	١٤,٥
٢٠٢٤	٢٠,٢	١٧,٥
٢٠٢٥	٢٣,٥	١٩,٢
میانگین دوره ٢٠١٠-٢٠٢٥	٢٦,٤	٢١,٤

جدول ٤ روند رشد طبیعی جمعیت شهر و شهرستان آكره طی سالهای ٢٠١٠ تا ٢٠٢٥ (بر حسب هزار نفر)

منبع: محاسبات پژوهشگر بر اساس داده‌های جدول‌های ٢-٤

شكل ٤ رشد طبيعي جمعيت شهر و شهرستان آكره طی سال های ٢٠١٠ تا ٢٠٢٥.

منبع: كار پژوهشگر بر اساس داده های جدول شماره ٤

ب- مهاجرت:

مهاجرت، علاوه بر افزایش طبیعی جمعیت، به عنوان دومین عامل مهم در رشد جمعیت مراکز شهری محسوب می شود و به معنای تغییر محل سکونت دائمی افراد یا گروه ها و استقرار آنان در یک محیط جدید است (محمد، ١٩٩٧: ٢٠). مهاجرت از دیدگاه پژوهشی اهمیت ویژه ای دارد، زیرا آثار قابل توجهی بر حجم و ساختار جمعیت بر جای می گذارد؛ چه در منطقه مبدأ که مهاجرت از آن صورت می گیرد و چه در منطقه مقصد که مهاجر پذیر است.

❖: مهاجرت داخلی

مهاجرت داخلی به معنای تغییر محل سکونت جمعیت در چارچوب مرزهای یک کشور است. این نوع مهاجرت یکی از عوامل اساسی در افزایش جمعیت یک منطقه و کاهش جمعیت منطقه ای دیگر در درون یک کشور محسوب می شود (الدین، ١٩٧٠: ١١٤). این نوع مهاجرت در شهر آكره به اشکال مختلفی مشاهده می شود که عبارت اند از:

١. مهاجرت از روستا به شهر:

این نوع مهاجرت به جابه جایی جمعیت روستایی به سمت شهرها اطلاق می شود که گاه به صورت داوطلبانه و گاه به صورت اجباری و تحت تأثیر شرایط سیاسی یا فقر اقتصادی رخ می دهد، هرچند بخش عمده ی مهاجرت در اقلیم کردستان بیشتر ماهیت اجباری داشته است (توفیق، ٢٠٠٩: ٤٥). در خصوص مهاجرت جمعیت روستایی به منطقه مورد مطالعه و مرکز شهر، آمار دقیق و مستند در دسترس نیست؛ با این حال، شواهد متعدد نشان می دهد که از آغاز دوره ی پژوهش، مهاجرت روستاییان سال به سال روندی افزایشی داشته است. بر اساس جدول شماره (٥)، نرخ رشد شهرنشینی در سطح شهرستان آكره به طور پیوسته روندی صعودی داشته است، در حالی که رشد جمعیت روستایی نیز افزایش یافته اما با شدت کمتر. در دوره ی ١٩٥٧ تا ٢٠٢٥، میانگین نرخ رشد شهرنشینی به ٤,٧٥٪ رسیده است، در حالی که این میزان برای جمعیت روستایی ٢,٩١٪ گزارش شده است.

در دوره ی ١٩٥٧ تا ١٩٦٥، نرخ رشد شهرنشینی برابر با ٣,٤٪ بوده است، در حالی که رشد جمعیت روستایی ٢,٧٪ ثبت شده است. در دوره ی ١٩٦٥ تا ١٩٧٧، نرخ رشد شهرنشینی افزایش یافته و به ٣,٩٪ رسیده است؛ همچنین رشد جمعیت روستایی در این دوره ١,٤٪ گزارش شده است. در مرحله ی ١٩٧٧ تا ١٩٨٧، نرخ رشد شهرنشینی به ٥,٧٪ رسیده که بالاترین سطح رشد در این دوره محسوب می شود. این افزایش با شرایط سیاسی و اجتماعی آن دوره مرتبط بوده و موجب مهاجرت بخشی از جمعیت روستایی به مناطق شهری شده است. در همین دوره، نرخ رشد جمعیت روستایی ١,٩٪ بوده است. در دوره ی ١٩٨٧ تا ٢٠٠٩، نرخ رشد شهرنشینی به ٤,٦٪ کاهش یافته است، در حالی که رشد جمعیت روستایی به ٣,٢٪ افزایش یافته است. این وضعیت می تواند ناشی از آرام تر شدن شرایط منطقه و بازگشت بخشی از جمعیت به مناطق روستایی باشد.

در آخرین دوره، یعنی ٢٠٠٩ تا ٢٠٢٥، هر دو شاخص روندی افزایشی داشته اند؛ به گونه ای که نرخ رشد شهرنشینی به ٥,٤٪ و نرخ رشد جمعیت روستایی به ٤,١٪ رسیده است. این امر بیانگر تداوم رشد جمعیتی و تمرکز فعالیت های اقتصادی و خدماتی در هر دو ناحیه شهری و روستایی است.

سال	مرکز روستایی (%)	مرکز شهری (%)
١٩٥٧-١٩٦٥	٢,٧	٣,٤
١٩٦٥-١٩٧٧	١,٤	٣,٩
١٩٧٧-١٩٨٧	١,٩	٥,٧
٢٠٠٩-١٩٨٧	٣,٢	٤,٦
٢٠٠٩-٢٠٢٥	٤,١	٥,٤
میانگین ١٩٥٧-٢٠٢٥	٢,٩١	٤,٧٥

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

جدول ٥ : نرخ رشد سالانه جمعيت مراكز شهري و روستايي شهرستان آكره در فاصله سالهاي ١٩٥٧ تا ٢٠٢٥ (درصد)

منبع : كار پژوهشگر با استناد به جدول شماره (٥)، نرخها را بر اساس همان الكوي محاسباتي جدول شماره (١) استخراج کرده است.

با بررسی جدول شماره (٦) که به میزان شهرنشینی و روستائیشینی در قزای آکره اختصاص دارد، مشاهده میشود که نرخ شهرنشینی در سراسر دوره‌ی مورد مطالعه روندی صعودی داشته است، در حالی که نرخ روستائیشینی به صورت مستمر روندی کاهشی را تجربه کرده است. این تغییرات بیانگر تقویت فرآیند شهرنشینی و تمرکز تدریجی جمعیت در مراکز شهری میباشد.

به گونه‌ای که در سال ١٩٥٧، میزان شهرنشینی در قزای آکره ١٥,٩٨٪ بوده است، در حالی که نرخ روستائیشینی ٨٤,٠٢٪ ثبت شده است؛ امری که نشان دهندهی غلبه‌ی الكوي سکونت روستایی در آن دوره میباشد. در سال ١٩٦٥، نرخ شهرنشینی اندکی کاهش یافته و به ١٤,٤٠٪ رسیده است، در حالی که نرخ روستائیشینی افزایش یافته و به ٨٥,٦٠٪ رسیده است. این وضعیت با ساختار اقتصادی و معیشتی مبتنی بر کشاورزی در منطقه مرتبط بوده است، به گونه‌ای که بخش عمده‌ای از جمعیت همچنان در مناطق روستایی سکونت داشته‌اند.

در سال ١٩٧٧، نرخ شهرنشینی به ١٨,٧٦٪ افزایش یافته است، در حالی که نرخ روستائیشینی به ٨١,٢٤٪ کاهش یافته است. این تغییر تا حدی ناشی از مهاجرت جمعیت روستایی به مناطق شهری و نیز تأثیر شرایط سیاسی و اقتصادی آن دوره بوده است. همچنین در سال ١٩٨٧، نرخ شهرنشینی به ٢١,٣٦٪ رسیده، در حالی که نرخ روستائیشینی به ٧٨,٦٤٪ کاهش یافته است که این امر با تحولات سیاسی و اداری آن دوره مرتبط میباشد.

پس از سال ١٩٩١ و با بهبود نسبی شرایط در اقلیم کردستان، روند شهرنشینی شتاب بیشتری به خود گرفته است؛ به گونه‌ای که در سال ٢٠٠٩، نرخ شهرنشینی به ٢٤,٥٦٪ افزایش یافته و در مقابل، نرخ روستائیشینی به ٥٥,٤٤٪ کاهش یافته است. این تغییرات نتیجه‌ی توسعه فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی و همچنین مهاجرت جمعیت به مراکز شهری تلقی میشود.

در مرحله پایانی پژوهش، یعنی در سال ٢٠٢٥، میزان شهرنشینی به ٦١,٣١ درصد افزایش یافته و در مقابل، سهم جمعیت روستایی به ٣٨,٦٩ درصد کاهش یافته است. این وضعیت نشان دهنده تداوم روند شهرنشینی و افزایش جاذبه‌های شهری برای جمعیت روستایی است؛ به ویژه به دلیل فراهم بودن فرصت‌های شغلی بهتر، دسترسی گسترده‌تر به خدمات آموزشی و بهداشتی، امکانات حمل و نقل و زیرساخت‌های شهری در مراکز شهرنشین. از این رو، با استناد به نتایج حاصل از تحلیل جداول (٥ و ٦)، میتوان بیان کرد که مهاجرت از روستا به شهر، به ویژه مهاجرت‌هایی که در فاصله زمانی ١٩٥٧ تا ٢٠٢٥ رخ داده‌اند، نقش بسیار مهم و تعیین کننده‌ای در رشد و توسعه جمعیت شهر آکره ایفا کرده‌اند.

سال	میزان شهرنشینی (%)	میزان روستائیشینی (%)
١٩٥٧	١٥,٩٨	٨٤,٠٢
١٩٦٥	١٤,٤٠	٨٥,٦٠
١٩٧٧	١٨,٧٦	٨١,٢٤
١٩٨٧	٢١,٣٦	٧٨,٦٤
٢٠٠٩	٢٤,٥٦	٥٥,٤٤
٢٠٢٥	٦١,٣١	٣٨,٦٩

جدول ٦ : میزان شهرنشینی و روستائیشینی شهرستان آکره در فاصله سالهاي ١٩٥٧ تا ٢٠٢٥ (درصد)
منبع: بر اساس داده‌های پیوست شماره ١

٢. مهاجرت از سایر شهرها به شهر آکره و بالعکس:

این نوع مهاجرت نیز یکی از اشکال مهاجرت داخلی به شمار می‌آید. با توجه به نبود داده‌ها و اطلاعات دقیق درباره جریان‌های مهاجرتی، برای بررسی این نوع مهاجرت از شاخص «خالص مهاجرت» استفاده شده

است. خالص مهاجرت عبارت است از تفاوت میان تعداد افرادی که در یک دوره زمانی مشخص وارد یک ناحیه می‌شوند و تعداد افرادی که از آن ناحیه خارج می‌گردند.

به‌منظور برآورد خالص مهاجرت در شهر آکره، از تفاوت میان نرخ رشد جمعیت شهر آکره و نرخ رشد جمعیت شهرستان آکره استفاده شده است. این محاسبه بر اساس رابطه (معادله) زیر انجام گرفته است:

خالص مهاجرت = نرخ رشد سالانه جمعیت شهر - نرخ رشد سالانه جمعیت شهرستان (محمد، ٢٠٠٥: ١٥). بر اساس این معادله، میزان خالص مهاجرت در شهر آکره طی دوره (١٩٥٧-٢٠٢٥) به ١,٧٥ درصد رسیده است (جدول شماره ٧). در دوره (١٩٥٧-١٩٦٥)، خالص مهاجرت به ٤,٢١- درصد بالغ شده است که نشان می‌دهد شهر آکره در این دوره یک ناحیه مهاجرفرست بوده است. این وضعیت ناشی از آن است که نرخ رشد جمعیت شهرستان آکره (٥,٤٥ درصد) از نرخ رشد جمعیت شهر آکره (١,٢٤ درصد) بیشتر بوده است. در نتیجه، بخش قابل توجهی از جمعیت از شهر آکره به سایر نواحی یا به خارج از محدوده شهری مهاجرت کرده‌اند.

در دوره (١٩٦٥-١٩٧٧)، میزان خالص مهاجرت به ٢,٧٨ درصد افزایش یافته است که نشان می‌دهد شهر آکره در این دوره به یک کانون جذب جمعیت تبدیل شده است. مهم‌ترین عامل این افزایش، گسترش فعالیت‌های اقتصادی و تجاری و همچنین مهاجرت بخشی از جمعیت مناطق روستایی به داخل شهر بوده است.

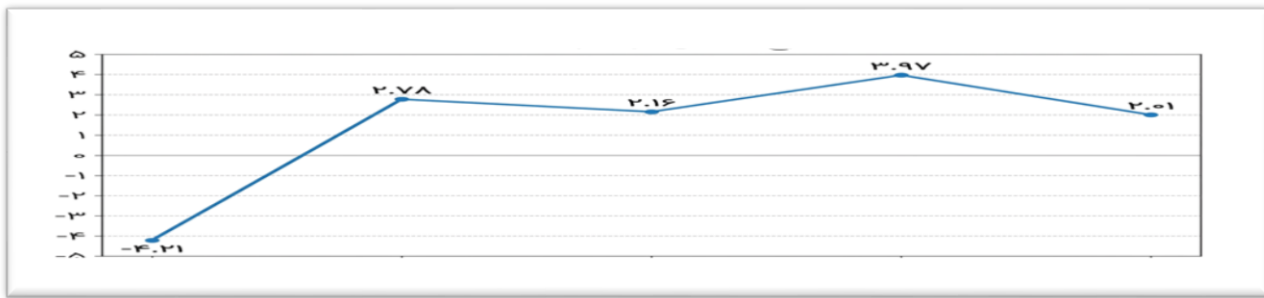
در دوره (١٩٧٧-١٩٨٧)، خالص مهاجرت ٢,١٦ درصد ثبت شده است. هرچند این میزان در مقایسه با دوره پیشین کاهش یافته، اما همچنان مثبت بوده و بیانگر تداوم نقش شهر آکره به‌عنوان مقصدی برای جذب جمعیت است. این وضعیت با شرایط سیاسی حاکم بر آن دوره نیز ارتباط داشته و موجب تمرکز و تراکم بیشتر جمعیت در نواحی شهری شده است.

در دوره (١٩٨٧-٢٠٠٩)، میزان خالص مهاجرت به ٣,٩٧ درصد رسید که بالاترین میزان در کل دوره مورد مطالعه به شمار می‌آید. این امر نشان‌دهنده آن است که شهر آکره در این مرحله به یکی از مهم‌ترین کانون‌های جذب جمعیت تبدیل شده بود. علت اصلی این وضعیت را می‌توان در بهبود و ثبات نسبی شرایط سیاسی پس از سال ١٩٩١، گسترش فعالیت‌های اقتصادی و خدماتی، افزایش سرمایه‌گذاری‌ها و همچنین توسعه زیرساخت‌های شهری جست‌وجو کرد. مجموعه این عوامل زمینه را برای جذب جمعیت بیشتر و افزایش تمرکز جمعیتی در شهر آکره فراهم ساخته است.

جدول (٧): خالص مهاجرت در شهر آکره طی دوره ١٩٥٧-٢٠٢٥

دوره زمانی	نرخ رشد جمعیت شهر (%)	نرخ رشد جمعیت شهرستان (%)	نرخ خالص مهاجرت (%)
١٩٥٧-١٩٦٥	١,٢٤	٥,٤٥	٤,٢١-
١٩٦٥-١٩٧٧	٥,٠٤	٢,٢٦	٢,٧٨
١٩٧٧-١٩٨٧	٧,٢٠	٥,٠٤	٢,١٦
١٩٨٧-٢٠٠٩	٣,٨٩	-٠,٠٨	٣,٩٧
٢٠٠٩-٢٠٢٥	٤,٣٦	٢,٣٥	٢,٠١
میانگین ١٩٥٧-٢٠٢٥	٤,٧٥	٣,٠٠	١,٧٥

منبع: محاسبات پژوهشگر بر اساس داده‌های پیوست شماره ١).
شکل شماره (٥): نرخ خالص مهاجرت در شهر آکره طی دوره (١٩٥٧-٢٠٢٥)

منبع: کار پژوهشگر بر اساس جدول شماره ٧)

در دوره زمانی (٢٠٠٩-٢٠٢٥)، نرخ خالص مهاجرت به میزان (٢,٠١٪) کاهش یافته است، با این حال همچنان در سطح مثبت قرار دارد که بیانگر استمرار نقش شهر آکره به عنوان یک کانون جذب جمعیت می باشد. این وضعیت عمدتاً ناشی از تداوم رشد فعالیت های اقتصادی، توسعه بخش گردشگری و گسترش خدمات شهری در منطقه است. با وجود این، نوسانات شرایط اقتصادی و سیاسی در سطح اقلیم، به عنوان عوامل تأثیرگذار، موجب تغییر در آهنگ و شدت این روند شده اند.

به طور کلی، بررسی میانگین نرخ خالص مهاجرت در بازه (١٩٥٧-٢٠٢٥) نشان می دهد که شهر آکره در اغلب دوره های مورد مطالعه، دارای ویژگی مهاجرت پذیر بوده و نقش قابل توجهی در افزایش جمعیت شهری ایفا کرده است. در این میان، مهاجرت در کنار رشد طبیعی جمعیت، یکی از عوامل اصلی در تحول ساختار جمعیتی شهر محسوب می شود.

دوم: مهاجرت خارج

مهاجرت خارجی عبارت است از جابه جایی افراد از یک کشور به کشور دیگر که در نتیجه آن مرزهای سیاسی کشورها نیز پشت سر گذاشته می شود. این نوع مهاجرت معمولاً در اثر مجموعه ای از عوامل اقتصادی، سیاسی و اجتماعی رخ می دهد (حسین، ٢٠٠٩: ٨٦). در شهر آکره نیز به دلیل وضعیت نامناسب سیاسی و اقتصادی در سال های (٢٠١٤-٢٠١٥)، بر اساس داده های موجود، تعداد افرادی که از شهر به خارج مهاجرت کرده اند در سال ٢٠١٤ به ١٩٧ نفر رسیده است که ٠,٢٪ از کل جمعیت شهر را تشکیل می دهد. این میزان در سال ٢٠١٥ کاهش یافته و به ١٨٧ نفر (٠,٢٪ از کل جمعیت شهر) رسیده است (دستگاه لوته، گزارش مهاجرت ٢٠١٦).

بخش سوم: عوامل مؤثر بر رشد جمعیت

به طور کلی، رشد جمعیت شهرها تحت تأثیر مجموعه ای از عوامل و فاکتورهای مختلف قرار دارد که به صورت مستقیم و غیرمستقیم بر افزایش یا کاهش جمعیت اثر می گذارند. در کنار مؤلفه های اصلی رشد جمعیت، یعنی افزایش طبیعی (تولد و مرگ) و مهاجرت، عوامل مهم دیگری نیز وجود دارند که نقش قابل توجهی در تعیین سطح رشد جمعیت شهری ایفا می کنند. مهم ترین این عوامل عبارت اند از ...:

اول عوامل طبیعی:

رشد جمعیت در شهر آکره تحت تأثیر شبکه ای هم افزا از عوامل طبیعی نظیر موقعیت جغرافیایی، ساختار زمین شناختی، ویژگی های توپوگرافیک (پستی و بلندی ها)، اقلیم و منابع آب قرار دارد؛ عناصری تفکیک پذیر که به صورت در هم تنیده بر این روندهای دموگرافیک اثر می گذارند. موقعیت استراتژیک شهر آکره در حدفاصل میان سه استان اربیل، دهوک و موصل، جایگاه جغرافیایی ممتازی به آن بخشیده است که به نوبه خود محرک اصلی رشد جمعیت، عمران و رونق فعالیت های تجاری در این منطقه به شمار می رود (رسول، ٢٠١٦: ١٤٨).

از دیدگاه زمین شناختی، بستر این شهر از سازندهای زمین شناسی متعددی پدید آمده که تأثیر مستقیمی بر ویژگی های خاک و قابلیت های بارگذاری اراضی جهت احداث زیرساخت ها و تأسیسات گوناگون داشته است؛ این ویژگی های ساختاری به عنوان عاملی کلیدی در توسعه صنایع مرتبط با ساخت و ساز و به تبع آن جذب جمعیت عمل کرده اند.

از جنبه توپوگرافیک نیز، استقرار آکره در دامنه رشته کوه های آکره و واقع شدن در یک قلمرو کوهستانی سبب شکل گیری اقلیمی مطبوع و معتدل، به ویژه در فصل تابستان شده است. چشم اندازهای طبیعی، پوشش گیاهی و شرایط جوی بهینه، نقشی تعیین کننده در جذب جمعیت و توسعه فعالیت های گردشگری ایفا کرده اند که این متغیرها به نوبه خود تأثیر مستقیمی بر افزایش شاخص های جمعیتی این شهر داشته اند.

منابع آب در شهر آکره از چندین منبع مختلف تأمین می شوند که به طور کلی نیازهای آبی جمعیت و مصارف گوناگون را پوشش می دهند. به صورت کلی، منابع اصلی آب در آکره شامل آب های زیرزمینی (چاه ها و چشمه ها) و همچنین برخی منابع سطحی محدود است که برای مصارف خانگی و کشاورزی مورد استفاده قرار می گیرند.

❖ دوم: عوامل انسانی

۱. عامل تاریخی:

رابطه مستقیمی میان قدمت سکونت و رشد جمعیت وجود دارد؛ هر منطقه ای که دارای پیشینه تاریخی کهن تری باشد، پایه دموگرافیک (جمعیت شناختی) قوی تری دارد. شهر عقره (آکری) یکی از کهن ترین زیستگاه های مسکونی میان رودان (بین النهرین) به شمار می رود که تاریخ آن به سده هفتم پیش از میلاد بازمی گردد. بقایای به جامانده از آشوریان و مادها (۶۱۲-۵۵۰ پ. م) به عنوان دوران طلایی شهر، گواه آن است که عقره از دیرباز کانون مهم هم آیی و تجمع انسانی بوده است. وجود آثار باستانی همچون قلعه عقره، قشله عقره (سربازخانه قدیمی)، مسجد بزرگ و کلیسای عقره، نشانه های تداوم پرشور حیات در این شهر در طول هزاران سال است.

در دوران فتوحات اسلامی و متعاقباً در چارچوب حکومت امارت های کردی، به ویژه امارت بادینان (به دینان: ۱۳۷۶-۱۸۴۳ میلادی)، شهر آکره شاهد رشد و شکوفایی چشمگیری بود. در عصر حکمرانی حسین الوالی (۱۵۳۴ میلادی)، این شهر به اوج آبادانی و رونق معماری دست یافت که این امر جاذبه ای قوی برای مهاجرت و اسکان جمعیت کثیری از مردم در آن فراهم آورد. حتی در دوران حاکمیت عثمانی ها (۱۸۴۲-۱۹۱۸ میلادی)، آکره به رغم وقوع درگیری ها و جنگ های متعدد، موقعیت خود را به عنوان یک مرکز اداری با اهمیت حفظ نمود؛ چنان که بر اساس منابع تاریخی مکتوب، در سال ۱۹۱۲ میلادی این شهر شامل بیش از ۱,۲۳۸ واحد مسکونی بوده است. این پیشینه و ریشه های عمیق تاریخی سبب گردیده است که آکره همواره به عنوان یک کانون و مرکز تمدنی و سکونتی پایدار در منطقه باقی بماند.

۲. عامل دموگرافیک (جمعیت شناختی):

در رابطه با عامل دموگرافیک، در بخش دوم به این نتیجه رسیدیم که رشد طبیعی جمعیت (از طریق هر دو مؤلفه ولادت و مرگ) به همراه مهاجرت جمعیت، به ویژه مهاجرت روستاییان به مرکز شهر، دو علت اصلی رشد جمعیت در شهر بوده اند. به ویژه اگر به میانگین نرخ ولادت در شهر آکره در دوره (۲۰۱۰-۲۰۲۵) اشاره کنیم، می بینیم که سالانه بیش از ۲۶.۴ در هزار بوده است؛ این میزان، نرخ بالایی است که تأثیر مستقیمی بر رشد جمعیت داشته است. در مقابل، میانگین نرخ مرگ سالانه ۱.۸۷ در هزار بوده است که در مقایسه با نرخ ولادت بسیار پایین است و این امر به نوبه خود زمینه را برای افزایش نرخ رشد جمعیت فراهم می کند. درباره مهاجرت نیز، از طریق مقایسه رشد جمعیت شهری با رشد سالانه شهرستان که در خلاصه بحث مهاجرت به آن پرداختیم، مشخص شد که در کل دوره (۱۹۵۷-۲۰۲۵) تراز خالص مهاجرت به نفع شهر آکره بوده و سالانه حدود ۱.۷۵٪ برآورد شده است؛ این نشان می دهد که شهر آکره یک منطقه مهاجرپذیر (جاذب جمعیت) بوده است.

۳. عامل خدمات اداری

شک و تردیدی وجود ندارد که در هر کجا خدمات ارائه شود، جمعیت بیشتری در آنجا ساکن خواهد شد؛ علاوه بر این، وجود خدمات انگیزه مهاجرت روستاییان به شهرها را تقویت می کند. همان طور که مشخص است، مراکز واحدهای اداری در مقایسه با روستاها مورد توجه بیشتری از سوی نهادهای ذی ربط قرار می گیرند، زیرا به مرکزی برای تجمع ادارات دولتی و خدمات گوناگون تبدیل می شوند. رتبه بندی این واحدهای اداری در اقلیم کردستان از کوچکترین واحد یعنی بخش ها آغاز شده، سپس به مرکز شهرستان و در نهایت به مرکز استان منتهی می شود (علی، ۲۰۰۸: ۱۴۸-۱۵۰). به این ترتیب، رتبه واحدهای اداری بر

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

نیروی جاذبه جمعیت تأثیرگذار است و مردم تمایل دارند در مناطقی سکونت یابند که بیشترین نهادهای دولتی، اداری و خدماتی در آن‌ها مستقر شده است (احمد، ٢٠١٢: ٢٠٠). در رابطه با شهر آکره، از آنجا که این شهر مرکز اداری شهرستان آکره است، با توجه به مراحل تاریخی، سیاسی، اقتصادی و اداری که پشت سر گذاشته، جایگاه اداری آن به عنوان «مرکز شهرستان»، نیروی جاذبه قدرتمندی را برای مهاجرت جمعیت روستایی به سمت شهر ایجاد کرده است. آکره از سال ١٨٧٧ به عنوان یک مرکز اداری در چارچوب ولایت موصل شناخته شده و همین امر سبب استقرار ادارات دولتی (مانند فرمانداری، دادگاه و اداره دارایی) در آن گردید.

پس از سال ١٩١٩ و در دوره قیمومیت بریتانیا، و متعاقباً در دوره دولت عراق، تأسیس ادارات آموزش و پرورش، بهداشت و پلیس در مرکز شهر باعث شد تا مردم از مناطق کوهستانی و روستاهای اطراف برای دستیابی به فرصت‌های شغلی و خدمات به آکره مهاجرت کنند. دگرگونی‌های سیاسی پس از سال ١٩٩١ و الحاق آکره به استان دهوک در سال ١٩٩٢، مرحله جدیدی را در رشد جمعیت این شهر آغاز کرد. ارتقای سطح ادارات به مدیریت‌های کل و گسترش خدمات در مناطق جدید شهر (که از نظر ارتفاع، ١٠٠ متر پایین‌تر از بافت قدیمی شهر هستند)، از دلایل رشد سریع جمعیت به شمار می‌روند. این تحولات اداری باعث شد که آکره از یک شهر کوهستانی با جغرافیای محدود، به یک مرکز بزرگ سکونتی تبدیل شود که نه تنها جمعیت بومی خود، بلکه تعداد زیادی از مهاجران بخش‌های مختلف را در خود جای داده است.

٤. عامل سیاسی :

عامل سیاسی به عنوان دینامو (محرك اصلی) تغییرات شرایط تاریخی قلمداد می‌شود؛ از این رو، درک دگرگونی‌های تاریخی و عبور جامعه از یک مرحله به مرحله دیگر بدون تحلیل عینی اوضاع سیاسی امکان‌پذیر نخواهد بود (جلال، ٢٠٠٧: ١٢٣). در رابطه با شهر آکره، شرایط و تصمیمات سیاسی یکی از تأثیرگذارترین عوامل در تغییر دموگرافی شهرها به شمار می‌آیند، به‌ویژه در منطقه‌ای مانند آکره که در طول تاریخ در کانون مناقشات سیاسی قرار داشته است. در تاریخ معاصر، تصمیم سیاسی برای الحاق آکره به استان دهوک در سال ١٩٩٢ یک نقطه عطف بزرگ بود، زیرا راستای توسعه اداری و سیاسی شهر را از موصل به سمت اقلیم کردستان تغییر داد، که این امر منجر به استقرار بیشتر جمعیت و ایجاد نوعی حس امنیت گردید که مشوق سرمایه‌گذاری و اسکان شد. همچنین، سیاست‌های دولت‌های متوالی عراق پیش از سال ١٩٩١، به‌ویژه در اواخر دهه هفتاد و دهه هشتاد قرن گذشته، تأثیر معکوس (دیگری) بر جای گذاشت؛ کوچ اجباری روستاهای اطراف آکره (نظیر مناطق زیباره و سورچی) به مجتمع‌های مسکونی اجباری یا به مرکز شهر آکره، منجر به تورم ناگهانی جمعیت این شهر گردید. این افزایش جمعیت ناشی از رشد طبیعی نبود، بلکه پیامد یک تصمیم سیاسی و نظامی بود که روستاییان را ناگزیر به روی آوردن به شهر نمود. پس از خیزش (انقلاب) ١٩٩١ و تثبیت ساختار سیاسی اقلیم کردستان، آکره به پناهگاهی امن برای آن دسته از خانواده‌هایی تبدیل شد که از مناطق مورد مناقشه یا سایر استان‌های عراق باز می‌گشتند، که این امر روند رشد جمعیت را شتاب بخشید. علاوه بر این، واگذاری زمین به کارمندان، خانواده‌های شهدا و زندانیان سیاسی، که بخشی از برنامه‌های سیاسی دولت محسوب می‌شود، مساحت ساخت‌وساز شهر را به سمت دشت‌ها (آکره جدید) توسعه داد و موجب افزایش تراکم جمعیت در این بخش‌ها گردید. جایگاه ارتباطی و ترانزیتی عقره : شهر عقره به دلیل موقعیت جغرافیایی خود که مابین سه استان مهم (دهوک، اربیل و نینوا) واقع شده است، به عنوان یک پل تجاری و حمل‌ونقلی کلیدی ایفای نقش می‌کند. این شهر با چندین جاده اصلی داخلی و خارجی متصل شده است که توانمندی بالایی را برای انجام فعالیت‌های متعدد تجاری، گردشگری و اجتماعی با سایر شهرها به آن بخشیده است. وجود جاده استراتژیک "روویا - آکره" و اتصال آن به جاده اصلی اربیل، این شهر را به مرکز مهمی برای مبادله کالاها و محصولات کشاورزی مبدل ساخته است. این شبکه ترابری به نوبه خود به جذب نیروی کار و افزایش جمعیت در مناطق همجوار مسیرهای مواصلاتی، به‌ویژه در بخش‌های نوین شهر که دسترسی به آن‌ها آسان‌تر است، کمک شایانی کرده است.

٥. عوامل اجتماعی و اقتصادی :

عوامل اجتماعی و اقتصادی از مهم‌ترین پارامترهایی تلقی می‌شوند که تأثیر مستقیمی بر رشد و پویایی جمعیت در شهر (آکره) داشته‌اند. این مؤلفه‌ها همگام با عوامل طبیعی، نقش به‌سزایی در جذب جمعیت و توسعه کالبدی و شهری ایفا کرده‌اند. از منظر اجتماعی، ساختار عشایری و قبیله‌ای در منطقه آکره و نواحی پیرامون آن، جهت‌گیری جریان‌های مهاجرتی و الگوی اسکان جمعیت را به‌شدت متأثر ساخته است؛ به‌گونه‌ای که بسیاری از خانوارها پس از مهاجرت از روستاها به شهر، تمایل داشته‌اند در نزدیکی منسوبین و هم‌تباران

قبیله‌ای خود سکنی گزینند، چرا که این نوع همجواری ضمن تقویت حس امنیت، همیاری متقابل و پیوندهای سنتی اجتماعی را حفظ می‌کرده است. از سوی دیگر، شبکه راه‌ها و ترابری نقشی شریان‌ساز در توسعه شهری عقره بر عهده داشته است. شهر آکره به سبب موقعیت ویژه جغرافیایی، بر روی یکی از محورهای مواصلاتی کلیدی پیونددهنده استان‌های دهوک و اربیل واقع شده است. این جایگاه جغرافیایی سبب شده تا شهر به عنوان نقطه تلاقی فعالیت‌های اقتصادی و تجاری در مبادلات منطقه‌ای عمل کند؛ امری که به جذب هرچه بیشتر جمعیت و شتاب بخشی به فرآیند شهرنشینی منجر گردیده است. از دیدگاه اقتصادی، شهر آکره به لطف پیشینه تاریخی و پتانسیل‌های گردشگری خود، به هابی پویا برای امور تجاری و بخش خدمات مبدل شده است. رونق بازارها، تکثر واحدهای صنفی و تجاری و همچنین پویایی بخش خدمات، فرصت‌های شغلی فراوانی را پدید آورده و نیروی کار فعال را از پهنه‌های روستایی و شهرک‌های اقماری روانه پهنه شهری ساخته است. علاوه بر این، بخش‌های گردشگری و سرمایه‌گذاری نقشی کلیدی در جذب دموگرافیک شهر ایفا نموده‌اند. آکره با دارا بودن جاذبه‌های بکر طبیعی، بناهای باستانی و میراث معنوی-فرهنگی منحصر به فرد که آن را به شهری شاخص در صنعت توریسم بدل ساخته است، سالانه شمار کثیری از گردشگران و سرمایه‌گذاران را به خود جلب می‌نماید. این دستاورد، به نوبه خود موجبات انبساط فعالیت‌های اقتصادی خرد و کلان، افزایش تقاضا برای مسکن و توسعه هرچه بیشتر خدمات زیربنایی و مدنی را فراهم آورده است. به طور کلی، متغیرهای اجتماعی و اقتصادی به صورتی متقابل و هم‌افزا توسعه جمعیتی شهر آکره را تحت‌الشعاع قرار داده و به عنوان پیش‌ران‌های اصلی در افزایش نرخ شهرنشینی و دگرگونی هرم جمعیتی این شهر در دوره‌های مختلف رشد تاریخی به ثبت رسیده‌اند.

❖ نتایج

پس از تحلیل و تبیین ابعاد گوناگون پژوهش حاضر و انطباق آن با چارچوب‌های مسئله و فرضیات تبیین شده، محقق به دستاوردهای علمی و نتایج کلیدی زیر دست یافته است:

۱. شهر (آکره) در طول کل بازه مطالعاتی، دستخوش دگرگونی‌های دموگرافیک ژرفی گردیده است؛ به گونه‌ای که بالاترین نرخ رشد سالانه در دوره (۱۹۷۷-۱۹۸۷) معادل ۷.۲ درصد و پایین‌ترین آن در دوره (۱۹۵۷-۱۹۶۵) معادل ۱.۲ درصد به ثبت رسیده است. نوسان صعودی در بازه زمانی مذکور ناشی از تعامل رشد طبیعی جمعیت کوهستان و امواج پیاپی الحاق مهاجران روستایی به حوزه شهری بوده است؛ فزون بر آن، بخش مشخصی از این مغایرت‌ها ناشی از خلأهای آماری تاریخی و تکیه بر اطلاعات تخمینی بوده است.

۲. ارزیابی روند رشد طبیعی در شهر و شهرستان آکره بر مبنای دفاتر ثبتی ولادت و وفات طی دو دهه پایانی (۲۰۱۰-۲۰۲۵) بازگوکننده نوسانات ملموسی است؛ به گونه‌ای که برآیند شاخص رشد طبیعی به ترتیب ۲۶.۴ و ۲۱.۴ در هزار محاسبه شده است که نشانگر فزونی ۵ در هزار رشد طبیعی شهر آکره نسبت به کل شهرستان است؛ این دستاورد حاصل نرخ پیوسته بالای ثبت زادولد و مهار مرگومیر بوده است.

۳. ورای پارامترهای رشد طبیعی و جابجایی دموگرافیک، نقش مؤلفه‌های محیطی (طبیعی) و انسانی همانند موقعیت جغرافیایی، عوارض توپوگرافی، زمین‌شناسی ساختمانی، رژیم آب‌وهوایی و منابع هیدرولوژیک، در کنار محرک‌های تاریخی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، مکانیزم‌های اداری و نظام خدمات‌رسانی در ارتقاء و کثرت جمعیت شهر عقره کاملاً تأثیرگذار برآورد شده است.

❖ پیشنهادات

در پرتو نتایج تبیین‌شده فوق، پیشنهاداتی راهبردی جهت مواجهه بهینه با بار جمعیتی و سازماندهی شهری آکره پیشنهاد می‌گردد:

۱. ارتقای کیفی نگاشت پایگاه داده‌های دموگرافیک: از آنجا که داده‌های ساختاریافته سنگ بنای برنامه‌ریزی علمی نوین برای حال و آینده است، اداره آمار آکره موظف است هماهنگی چندجانبه‌ای با سازمان‌های تابعه جهت مستندسازی کامل تحرکات و جابجایی‌های جمعیتی برقرار سازد.

۲. تدوین سیاست‌های مهار مهاجرت‌های بی‌رویه روستایی با تمرکز بر احیای سکونتگاه‌های روستایی پیرامونی: این برنامه شامل توزیع متوازن خدمات عمومی، بسته‌های حمایتی مالی، ساخت مسکن مقاوم، و تعریف مگاپروژه‌های کشاورزی ساختاری است که انگیزه بازگشت را در جامعه روستایی تقویت کند.

۳. تمرکززدایی کالبدی اداری: انتقال هسته‌های شلوغ و نهادهای خدماتی پررفت‌وآمد نظیر شهرداری، دواير امنیتی و مدیریت‌های داخلی که روزانه بار ترافیکی و تعاملی عظیمی تولید می‌کنند، به خارج از کانون سنتی و قدیمی شهر عقره به سمت مناطقی بازتر با جاده‌های مواصلاتی استاندارد تا چالش‌های تراکم هسته میانی برطرف گردد.

منبع

- *قرآن کریم، سوره اسراء، آیه ۳۱؛ قرآن کریم، سوره نساء، آیه ۳.
- *الدین، احمد نجم، ۱۹۷۰، احوال ساکنان در عراق، پژوهش‌های تحقیقات و مطالعات عربی، قاهره.
- *الدین، احمد نجم، ۱۹۸۲، جغرافیای جمعیت عراق، چاپخانه دانشگاه بغداد، بغداد.
- *الخفاف و الريحانی، عبدالعلی حسن، ۱۹۸۶، عبد مخور، جغرافیای جمعیت، چاپخانه دانشگاه بصره.
- *جمهوری عراق، وزارت کشور، اداره کل ثبت احوال، مجموعه آماری سرشماری سال ۱۹۵۷ برای استان‌های موصل و دهوک، منبع پیشین، جدول شماره (۴)، ص ۲۱۰.
- *جمهوری عراق، وزارت برنامه‌ریزی، سازمان مرکزی آمار، نتایج سرشماری عمومی نفوس سال ۱۹۶۵، منبع پیشین، چاپخانه سازمان مرکزی آمار، بغداد، جدول شماره (۱)، ص ۹-۱۰.
- *جمهوری عراق، وزارت برنامه‌ریزی، سازمان مرکزی آمار، نتایج سرشماری عمومی نفوس سال ۱۹۷۷، منبع پیشین، چاپخانه سازمان مرکزی آمار، بغداد، جدول شماره (۲۲)، ص ۲۹-۳۰.
- *جمهوری عراق، وزارت برنامه‌ریزی، سازمان مرکزی آمار، نتایج سرشماری عمومی نفوس سال ۱۹۸۷، منبع پیشین، چاپخانه سازمان مرکزی آمار، بغداد، جدول شماره (۱ح) و (۱ر)، ص ۳-۴.
- *حکومت اقلیم کردستان عراق، وزارت برنامه‌ریزی، سازمان آمار اقلیم، نتایج آمارگیری و شماره‌گذاری، استان دهوک، ۲۰۰۹، بخش GIS، منبع پیشین، داده‌های منتشر نشده.
- *حکومت اقلیم کردستان عراق، وزارت برنامه‌ریزی، سازمان آمار اقلیم، نتایج آمارگیری و شماره‌گذاری، استان دهوک، ۲۰۰۹، ص ۱-۳، داده‌های منتشر شده.
- *احمد، پشتیوان شفیق، ۲۰۱۲، تحلیل جغرافیایی توزیع جمعیت شهرک رانیه در بازه زمانی (۱۹۵۷-۲۰۰۶)، انتشارات آکادمی کردی، چاپخانه حاجی هاشم، اربیل.
- *حسین، بیان علی، ۲۰۰۱، ساکنان شهر سلیمانیه (بررسی جغرافیایی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، منتشر نشده، دانشکده ادبیات، دانشگاه بغداد.
- *حسین، بیان علی، ۲۰۰۹، تحلیل جغرافیایی روند توزیع رشد شهری در استان سلیمانیه، رساله دکتری منتشر نشده، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه سلیمانیه.
- *حسین، بیستون احمد، ۲۰۱۳، تحلیل جمعیتی رشد جمعیت در شهر قلعه‌دزه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه صلاح‌الدین، اربیل.
- *حکومت اقلیم کردستان، وزارت بهداشت، اداره کل بهداشت عقره (آکره)، بخش ولادت و مرگ در بازه زمانی ۲۰۰۹-۲۰۲۵، داده‌های منتشر نشده.
- *حکومت اقلیم کردستان، وزارت دادگستری، دادگاه احوال شخصیه در شهر (آکره)، بخش ازدواج و طلاق، اطلاعات مربوط به تعداد و سن ازدواج، داده‌های منتشر نشده.
- *حکومت اقلیم کردستان، وزارت برنامه‌ریزی، اداره آمار (آکره)، سرشماری جمعیت ۱۹۵۷-۲۰۲۵، داده‌های منتشر شده و منتشر نشده.
- *مصاحبه با جناب آقای محمد عبدالله جیدی، رئیس بخش ولادت و مرگ در بیمارستان آکره، تاریخ ۱/۴/۲۰۲۵، دوشنبه.
- *طالب، جزا توفیق، ۱۹۹۹، اهمیت ژئوپلیتیک جمعیت اقلیم کردستان عراق، مرکز مطالعات استراتژیک سلیمانیه.
- *توفیق، پیشرو صمد، ۲۰۰۹، تحلیل فضایی جمعیت شهر رانیه؛ پژوهشی در جغرافیای شهری، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه کوبه.
- *جلال، هیوا نمیق، ۲۰۰۷، تحلیل جغرافیایی توسعه شهرنشینی در استان اربیل، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده ادبیات، دانشگاه صلاح‌الدین.
- *سهاونه و سمحه، فوزی عبود موسی عبوده، ۲۰۰۳، جغرافیای جمعیت، انتشارات دار وائل، چاپ اول، عمان.

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

*زيبارى، طاهر حس، ٢٠٠٠، معضلات و آفات شهرنشینی در استان دهوك، مجله مركز برايەتى، شماره ١٦، وزارت آموزش و پرورش، اربيل.

*رسول، ژيار خدر، ٢٠١٦، ساختار تجارى در شهر كويه؛ پژوهشى در جغرافياى شهرى، پايان‌نامه كارشناسى ارشد، دانشكده آموزش، دانشگاه كويه.

*خسباك، شاكر، ١٩٩٩، روند عمومى رشد جمعيت در استان (ليواى) سليمانية، ترجمه: عطا قره‌داغى، چاپخانه روناكى، سليمانية.

*سعید و سليم، كامران طاهر، هيوأ صادق، ٢٠١٦، توسعه فضايى شهر كويه (پژوهشى در جغرافياى شهرى)، مجله دانشگاه راپرين، سال سوم، شماره ٩.

*كريم، روزان كامران، ٢٠١٤، گسترش كالبدى شهر كويه و اثرات آن بر زمين‌هاى كشاورزى، پايان‌نامه كارشناسى ارشد، دانشگاه كويه.

*غفور، عبدالله، ٢٠٠٠، پويابى جمعيت اقليم كردستان عراق، مجله مركز استراتژيك، شماره (١)، سال هشتم، سليمانية.

*غلاب و عبدالحكيم، محمد سيد و محمد صبحى، ١٩٧٨، جمعيت؛ دموگرافى جغرافياى چاپخانه الانجلو المصرية.

*على، عاطف، ١٩٨٠، جغرافياى اقتصادى، سياسى، جمعيتى و ژئوپلتيك، موسسه دانشگاهى پژوهش‌ها، نشر و توزيع، بيروت.

*محمد، خليل اسماعيل، ٢٠٠٥، تأثير رشد مدنى جمعيت بر ويژگى‌هاى دموگرافيك شهر زاخو، مجله مركز پژوهش‌هاى استراتژيك (سياست دولت)، شماره ٢٠، سليمانية.

*محمد، خليل اسماعيل، ١٩٩٩، توزيع جغرافياى جمعيت شهر دهوك، مجله مركز برايەتى، شماره (٢)، سال اول، اربيل.

*محمد، خليل اسماعيل، ١٩٩٩، اقليم كردستان عراق؛ پژوهش‌هاى در ساختار ملى جمعيت، چاپ سوم، چاپخانه دانشگاهى.

*محمد، خليل اسماعيل، ١٩٩٧، شهرستان خانقين؛ پژوهشى در جغرافياى جمعيت، چاپ اول، چاپخانه العانى، بغداد.

*محمد، نافان محمود و ديگران، ٢٠٠٤، توسعه جمعيتى شهر سليمانية، در كتاب سليمانية، جلد اول، چاپ و افست شيفان، انتشارات شهردارى سليمانية.

*اقليم كردستان، بنياد لوتكه (برجسته) براى امور پناهندگان و مهاجران، ٢٠٢٥.

*جان كلارك، ١٩٧٢، جغرافياى جمعيت، انتشارات پرگامون، آكسفورد.

*شورش ام. رسول، ١٩٩٠، نابودى يك ملت، چاپ‌شده در ايالات متحده آمريكا.

پيوست (١): جمعيت شهر آكره، جمعيت شهرنشين شهرستان، جمعيت روستائين شهرستان، جمعيت شهرستان آكره و جمعيت استان دهوك در سال‌هاى ١٩٥٧-٢٠٢٥).

سال	جمعيت شهر آكره	جمعيت شهرى شهرستان	جمعيت روستايى شهرستان	جمعيت شهرستان آكره	استان دهوك
١٩٥٧	٦٠٠٤١	٧٠٤١٣	٣٨٠٩٧٧	٤٦٠٣٩٠	١٣٩٠٨١٨
١٩٦٥	٦٠٦٦٥	١٠٠٢٠٩	٤٣٠٧٠٧	٧٠٠٩١٥	١٤٥٠٨٣٤
١٩٧٧	١٢٠٠١٥	١٧٠٣٩٢	٥٩٠٩٩٧	٩٢٠٦٨٦	٢٥٠٠٥٧٥
١٩٨٧	٢٤٠١١٦	٣٢٠٣٦٦	٧٦٠١٠٠	١٥١٠٥٢٧	٢٩٣٠٣٠٤
٢٠٠٩	٥٦٠١٧٩	٦٦٠٣٤١	٨١٠٩٥٢	١٤٨٠٨٧٢	١٠١٧٧٠٧١٤
٢٠٢٥	١١٠٠٤٨٥	١٣١٠٩٦١	٩١٠٢٨٣	٢١٦٠٠٠٠	١٠٥١٥٠٣٧٩

منابع:

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

١. جمهورية عراق، وزارت کشور، اداره کل نفوس، مجموعه آماری ثبت احوال سال ١٩٥٧ برای لوای موصل و دهوک، منبع پیشین، جدول شماره (٤)، ص. ٢١٠.
 ٢. جمهوری عراق، وزارت برنامه‌ریزی، سازمان مرکزی آمار، نتایج سرشماری عمومی جمعیت سال ١٩٦٥، چاپ سازمان مرکزی آمار، بغداد، جدول شماره (١)، صص. ٩-١٠.
 ٣. جمهوری عراق، وزارت برنامه‌ریزی، سازمان مرکزی آمار، نتایج سرشماری عمومی جمعیت سال ١٩٧٧، چاپ سازمان مرکزی آمار، بغداد، جدول شماره (٢٢)، صص. ٢٩-٣٠.
 ٤. جمهوری عراق، وزارت برنامه‌ریزی، سازمان مرکزی آمار، نتایج سرشماری عمومی جمعیت سال ١٩٨٧، چاپ سازمان مرکزی آمار، بغداد، جدول‌های شماره (١ ح) و (١ ر)، صص. ٣-٤.
 ٥. حکومت اقلیم کردستان عراق، وزارت برنامه‌ریزی، هیئت آمار اقلیم، نتایج سرشماری و برآورد جمعیت، استان دهوک، ٢٠٠٩، صص. ١-٣، داده‌های منتشرشده.
 ٦. حکومت اقلیم کردستان عراق، وزارت برنامه‌ریزی، هیئت آمار اقلیم، نتایج سرشماری و برآورد جمعیت، استان دهوک، ٢٠٠٩، منبع پیشین، داده‌های منتشرنشده، بخش سامانه‌های اطلاعات جغرافیایی (GIS).
 ٧. حکومت اقلیم کردستان، وزارت برنامه‌ریزی، مدیریت آمار آکره، آمار رسمی مورخ ٢ نوامبر ٢٠٢٥ (سه‌شنبه).
- پیوست (٢): تعداد موالید در شهر آکره و شهرستان آکره طی سال‌های ٢٠٠٩-٢٠٢٥

شهر آکره			شهرستان آکره		
سال	جمعیت	جمعیت در میانه سال	تعداد موالید	جمعیت	جمعیت در میانه سال
٢٠٠٩	٥٦,١٦٩	-	-	١٤٨,٨٧٢	-
٢٠١٠	٥٨,٦٥١	٥٧,٤١٠	١,٩٨٠	١٥٢,٤٤٤	١٥٠,٦٥٨
٢٠١١	٦١,٢٣٢	٥٩,٩٤١	١,٧٨٩	١٥٦,١٠٣	١٥٤,٢٧٣
٢٠١٢	٦٣,٩٢٧	٦٢,٥٧٩	١,٥٠٧	١٥٩,٨٥٠	١٥٧,٩٧٦
٢٠١٣	٦٦,٧٤٠	٦٥,٣٣٣	٢,٢٧٨	١٦٣,٦٨٦	١٦١,٧٦٨
٢٠١٤	٦٩,٦٧٦	٦٨,٢٠٨	٢,٦٠١	١٦٧,٦١٤	١٦٥,٧٥٠
٢٠١٥	٧٢,٧٤٢	٧١,٢٠٩	٢,٥٨٩	١٧١,٦٣٧	١٦٨,٦٢٤
٢٠١٦	٧٥,٩٤٣	٧٤,٣٤٢	١,٣٠١	١٧٥,٧٥٦	١٧٣,٦٩٦
٢٠١٧	٧٩,٢٨٥	٧٧,٦١٤	٢,٣٠٤	١٧٩,٩٧٤	١٧٧,٨٦٥
٢٠١٨	٨٢,٧٧٤	٨١,٠٢٩	١,٨٠٢	١٨٤,٢٩٤	١٨٢,١٣٤
٢٠١٩	٨٦,٤١٦	٨٤,٥٩٥	١,٧٥٠	١٨٨,٧١٨	١٨٦,٥٠٦
٢٠٢٠	٩٠,٢١٨	٨٨,٣١٧	١,٢٣٤	١٩٣,٢٤٩	١٩٠,٩٨٣
٢٠٢١	٩٤,١٨٦	٩٢,٢٠٢	١,٨٩٣	١٩٧,٨٨٩	١٩٥,٥٦٩
٢٠٢٢	٩٨,٣٢٨	٩٦,٢٥٧	٢,١٢٣	٢٠٢,٦٤١	٢٠٠,٢٦٥
٢٠٢٣	١٠٢,٦٥٤	١٠٠,٤٩١	١,٨٧٩	٢٠٧,٥٠٨	٢٠٥,٠٧٤
٢٠٢٤	١٠٧,١٧٠	١٠٤,٩١٢	٢,١٢٣	٢١٢,٤٩٣	٢١٠,٠٠٠
٢٠٢٥	١١٠,٤٨٥	١٠٨,٨٢٧	٢,٥٦٧	٢١٦,٠٠٠	٢١٤,٢٤٦

منابع:

١. برآوردهای جمعیتی (اسقاطات سكانية) بر اساس روش میانگین هندسی محاسبه شده است. فرمول مورد استفاده عبارت است از: (نرخ رشد $\times$ جمعیت هر سال $\div ١٠٠$) (الروحانی، ١٩٨٦: ١٥٢).
٢. مدیریت آمار دهوک، اداره آمار آکره، مورخ ٢ فوریه ٢٠٢٥.

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

٣. داده‌های سال‌های ٢٠٠٣-٢٠٢٠ نیز از طریق برآوردهای جمعیتی و با استفاده از همان روش پیشین محاسبه شده‌اند.

(*) جمعیت در میانه سال از طریق جمع جمعیت هر سال با سال قبل از آن و سپس تقسیم حاصل بر دو محاسبه شده است.

(**) اقلیم کردستان عراق، وزارت بهداشت، مدیریت کل بهداشت آکره، بخش مولید و وفيات، داده‌های منتشر نشده.

(***) اقلیم کردستان عراق، وزارت بهداشت، مدیریت کل بهداشت آکره و دینارته و همچنین مراکز بهداشتی بجیل و گردسین.

پیوست (٣): تعداد فوت‌شدگان در سطح شهر و شهرستان آکره طی سال‌های ٢٠٠٩-٢٠٢٥

سال	شهر آکره			شهرستان آکره		
	جمعیت	جمعیت در میانه سال	تعداد وفات‌ها	جمعیت	جمعیت در میانه سال	تعداد وفات‌ها
٢٠٠٩	٥٦,١٦٩	-	-	١٤٨,٨٧٢	-	-
٢٠١٠	٥٨,٦٥١	٥٧,٤١٠	١,٩٨٠	١٥٢,٤٤٤	١٥٠,٦٥٨	٤,٢٠٢
٢٠١١	٦١,٢٣٢	٥٩,٩٤١	١,٧٨٩	١٥٦,١٠٣	١٥٤,٢٧٣	٣,٨٠٣
٢٠١٢	٦٣,٩٢٧	٦٢,٥٧٩	١,٥٠٧	١٥٩,٨٥٠	١٥٧,٩٧٦	٣,٦٧٨
٢٠١٣	٦٦,٧٤٠	٦٥,٣٣٣	٢,٢٧٨	١٦٣,٦٨٦	١٦١,٧٦٨	٤,٦٠٩
٢٠١٤	٦٩,٦٧٦	٦٨,٢٠٨	٢,٦٠١	١٦٧,٦١٤	١٦٥,٧٥٠	٤,٨٩٠
٢٠١٥	٧٢,٧٤٢	٧١,٢٠٩	٢,٥٨٩	١٧١,٦٣٧	١٦٨,٦٢٤	٤,٧٦٨
٢٠١٦	٧٥,٩٤٣	٧٤,٣٤٢	١,٣٠١	١٧٥,٧٥٦	١٧٣,٦٩٦	٤,٥٩٠
٢٠١٧	٧٩,٢٨٥	٧٧,٦١٤	٢,٣٠٤	١٧٩,٩٧٤	١٧٧,٨٦٥	٣,٨٩٠
٢٠١٨	٨٢,٧٧٤	٨١,٠٢٩	١,٨٠٢	١٨٤,٢٩٤	١٨٢,١٣٤	٣,٤٠٦
٢٠١٩	٨٦,٤١٦	٨٤,٥٩٥	١,٧٥٠	١٨٨,٧١٨	١٨٦,٥٠٦	٢,٩٩٠
٢٠٢٠	٩٠,٢١٨	٨٨,٣١٧	١,٢٣٤	١٩٣,٢٤٩	١٩٠,٩٨٣	١,٦٧٨
٢٠٢١	٩٤,١٨٦	٩٢,٢٠٢	١,٨٩٣	١٩٧,٨٨٩	١٩٥,٥٦٩	٢,٠٩٨
٢٠٢٢	٩٨,٣٢٨	٩٦,٢٥٧	٢,١٢٣	٢٠٢,٦٤١	٢٠٠,٢٦٥	٣,٤٥٩
٢٠٢٣	١٠٢,٦٥٤	١٠٠,٤٩١	١,٨٧٩	٢٠٧,٥٠٨	٢٠٥,٠٧٤	٢,٩٨٧
٢٠٢٤	١٠٧,١٧٠	١٠٤,٩١٢	٢,١٢٣	٢١٢,٤٩٣	٢١٠,٠٠٠	٣,٦٧٨
٢٠٢٥	١١٠,٤٨٥	١٠٨,٨٢٧	٢,٥٦٧	٢١٦,٠٠٠	٢١٤,٢٤٦	٤,١٢٣

منبع :

تحليل جغرافي لنمو سكان مدينة عقرة خلال الفترة ١٩٥٧-٢٠٢٥

(***) اقليم كردستان عراق، وزارت بهداشت، اداره كل بهداشت آكره، بخش مواليد و وفیات، داده‌های منتشر نشده.

(***) اقليم كردستان عراق، وزارت بهداشت، اداره كل بهداشت آكره و همچنین مراكز و نهادهای بهداشتی دینارته، بجيل و گرسین.

مجلة مركز بابل للدراسات الانسانية ٢٠٢٦ المجلد ١٦ / العدد ٨

